

EXAMENSARBETE

Våren 2012

Sektionen för Hälsa och samhälle
Socionomprogrammet

Jag & min framtid

- En kvalitativ studie om HVB-hemplacerade ungdomars syn på sig själva och sin framtid.

Författare

Linda Eriksson

Sandra Johansson

Handledare

Johanna Thulin

Examinator

Weddig Runquist

Abstract

Title: Me & my future – A qualitative study on how young people in residential care homes think about themselves and their future.

Authors: Linda Eriksson and Sandra Johansson

Supervisor: Johanna Thulin

Assessor: Weddig Runquist

Studies have shown that young people in residential care homes tend to be low achievers in school and are at high risk of entering adulthood with a low level of education. This group has also shown tendency to adverse psychosocial outcomes. The aim with this study is to reach an understanding of how teenagers and young adults view themselves and their future, what ambitions they have in life and how they see their opportunities to realize their goals. The study is based on a qualitative method and was conducted with semi structured personal interviews with five youngsters 15-21 years old in two different residential care homes. The theoretical viewpoints have been based on E.H Erikson's theory about identity as well as the theory about resilience.

The result of this study indicates that the persons we have interviewed have expressed difficulties in describing themselves. They also express a wish to finish their primary school with complete grades. All of them described what professions they would like to work with. It also came clear that they do not like to plan too far ahead, instead they take one day at a time.

The young people that we interviewed expressed a positive view about their future, most of them knew what they want in life, but they find it difficult to describe the way to get there.

Keywords: young people, HVB (residential care home), resilience, identity, future.

Förord

Vi vill först av allt rikta ett stort och hjärtligt TACK till er ungdomar som vi intervjuade; *William, Lucas, Oscar, Alice* och *Hugo*. Vi är tacksamma för att ni så generöst har delat med er av era tankar och berättelser. Utan er hade detta inte varit möjligt och vi vill önska er all lycka i framtiden!

Vi vill även tacka föreståndarna vid HVB-hemmen som de ungdomar vi intervjuat varit placerade på. Ni gjorde det möjligt för oss att komma i kontakt med ungdomarna och har varit oss behjälpliga inför intervjuerna.

Tack även till vår underbara handledare, Johanna, som under hela resans gång visat stort intresse och engagemang, samt hjälpt och motiverat oss. Du har delat med dig av dina kunskaper och gett oss värdefulla råd och reflektioner som vi inte vet hur vi skulle klarat oss utan. Vi är glada över att ha delat vår resa med dig!

Linda & Sandra

Innehållsförteckning

Abstract.....	2
Förord.....	3
1. Inledning	6
1.1 Problembakgrund.....	6
1.2 Problemformulering	8
1.3 Syfte och frågeställningar	9
1.4 Begreppsdefinition	10
SoL.....	10
LVU	10
HVB-hem.....	10
Särskilda ungdomshem.....	10
Placering.....	11
Ungdom	11
2. Bakgrund.....	12
2.1 HVB-hemmets uppkomst inom den sociala barnvården	12
3. Tidigare forskning	15
3.1 Barnperspektivet och barns perspektiv.....	15
3.1.1 <i>Subjekt och aktör</i>	16
3.2 Institutionsvård.....	16
3.2.1 <i>Levins Råby forskning</i>	18
3.3 Fokus på det ”friska”.....	19
3.3.1 <i>Salutogenes</i>	19
3.3.2 <i>KASAM</i>	19
3.3.3 <i>Werner och Smiths forskning på ön Kauai</i>	21
3.3.4 <i>Risk- och skyddsfaktorer</i>	22
4. Teoretisk utgångspunkt	24
4.1 E.H. Eriksons kriteori	24
4.2 Resiliens	26
5. Metod och metodologiska överväganden.....	28
5.1 Val av metod.....	28
5.3 Urval och avgränsningar.....	32

5.4	Genomförandet av intervjuer	34
5.5	Bearbetning och analys av intervjumaterialet	36
5.6	Reliabilitet, validitet och tillförlitlighet	38
5.7	Etiska överväganden	40
5.7.1	<i>Vetenskapsrådets forskningsetiska principer</i>	40
	Informationskravet	40
	Samtyckeskravet.....	41
	Konfidentialitetskravet	41
	Nyttjandekravet	42
5.7.2	<i>Barnforskning</i>	42
6.	Resultat	43
6.1	Presentation av respondenterna	43
6.2	Självbild.....	44
6.2.1	<i>Svårigheterna i att beskriva sig själv</i>	44
6.2.2	<i>Jag i andras ögon</i>	45
6.3	Syn på framtid	46
6.3.1	<i>Ambition</i>	46
6.3.2	<i>Betydelsefullt i livet</i>	48
7.	Analys	50
7.1	Självbild.....	50
7.2	Syn på framtid	52
8.	Slutdiskussion	55
	Referenslista	59
	Bilagor	62
	Bilaga 1	62
	Bilaga 2.....	63
	Bilaga 3.....	64
	Bilaga 4.....	65
	Bilaga 5.....	66
	Bilaga 6.....	67

1. Inledning

Vårt intresse till att göra denna undersökning inföll under tiden vi gjorde vår verksamhetsförlagda utbildning. Då besökte vi flera olika hem för vård eller boende, så kallade HVB-hem. Dessa besök och mötena med ungdomar under praktiktiden väckte vår nyfikenhet kring att höra och få ta del av hur placerade ungdomar ser på sig själva och sin situation. Ungdomstiden präglas av rollidentifikation och den centrala frågan som ungdomar ställs inför är: vem är jag? Ungdomarnas identitet utvecklas och de skapar en självbild utifrån samhällets ideal och värderingar samt främst från de sociala relationer de ständigt omger sig med. Därför anser vi att denna undersökning om HVB-hemplacerade ungdomars syn på sig själva och sin framtid är relevant för socialt arbete. Att beröra och ta del av dessa ungdomars tankar och känslor inför sin situation och hur de tänker framåt. Vi har valt att fokusera på nutiden och framtiden samtidigt som vi i inledningen och bakgrunden har valt att belysa den historiska aspekten kring institutionsplacerade ungdomar för att kunna sätta in ämnet i en historisk kontext. I problembakgrunden har vi därför valt att belysa den debatt som samhället för kring den vanvård som det har visat sig placerade barn och ungdomar i historien drabbats av och hur det pågående aktuella arbetet kring upprättandet av detta fortgår. Vi har därför valt att beskriva den rapport kring vanvård som statens offentliga utredningar, SOU, publicerat och vad berörandet av denna framkallat.

Regeringens förslag om barns ökade delaktighet och beaktandet av barnperspektivet har integrerats alltmer inom socialtjänsten och har mer blivit en modell att arbeta utefter. Fortfarande är mycket av den information som finns kring ungdomar baserad på vuxnas perspektiv och kunskap. Med vår uppsats hoppas vi kunna bidra med en aspekt av institutionsplaceringar som ännu är tämligen outforskad och vi vill förmedla och framföra ungdomarnas röster kring vad de tänker och tycker om sig själva.

1.1 Problembakgrund

Medier har vid upprepade tillfällen lyft frågan om ungdomar som av olika anledningar placerats utanför det biologiska hemmet. SOU:s utredning kring vanvård av barn i social barnavård består av dels en delrapport; *Vanvård i social barnavård under 1900-talet* som presenterades i januari 2010 (SOU 2009:99) och dels en slutrapport; *Vanvård i social barnavård* som publicerades i september 2011 (SOU, 2011:61). Den sistnämnda utredningen kallas sammanfattningsvis för Vanvårdsutredningen och påbörjades i såväl Sverige som i

andra länder (SOU 2011:61 s. 18) efter att människor framträtt i media och berättat om sina erfarenheter av övergrepp och misshandel på barn- och fosterhem. I november 2005 sändes dokumentären ”Stulen barndom” på SVT som berörde sex medelålders mäns berättelser om sin tid på ett pojkhem i Alingsås där de blivit utsatta för kränkningar, våld och sexuella övergrepp. Denna dokumentär kom att bli upptakten till att SOU påbörjade utredningen om vanvård i den sociala barnvården 2006. Utredningen bygger på 866 intervjuer som genomfördes med människor som berättade om den vanvård och de övergrepp de utsatts för mellan 1920-talet till början av 2000-talet. Utredningen berör vanvård och är inte representativt för vård i familjehem eller institution i stort. 665 personer av de 866 respondenterna har varit placerade på institution. 462, (69 %), av dessa rapporterar om vanvård, vilket kan jämföras med 763 (96 %), av de 798 personer som varit placerade på fosterhem som berättar om sina erfarenheter av vanvård. I samband med att utredningens delrapport presenterades 2010 tillsatte regeringen en upprättelseutredning, vars uppdrag var att väcka förslag på hur de människor som drabbats av denna vanvård skulle få upprättelse. I februari 2010 överräckte Upprättelseutredningen sitt betänkande till regeringen. Betänkandet beskrev hur upprättelsen var en process i tre delar; erkännande och ursäkt för det som hänt, ersättning till de drabbade samt insatser som förhindrar att det händer igen. (SOU, 2011:61) En upprättelseceremoni hölls den 21:e november 2011 i Stockholms stadshus, för de personer som under sin barndom utsatts för övergrepp eller försummelse i social dygnsvård. Upprättelseutredningens betänkande bereds ännu, men den 10:e maj i år (2012) beslutade regeringen om lagrådsremiss, där förslag till en lag där de personer som utsatts för övergrepp eller försummelse i samhällsvården ges möjlighet till ekonomisk kompensation från staten. Den tredje processen i upprättelseutredningens betänkande gäller åtgärder för att förhindra att vanvården upprepas. Där planerar regeringen att besluta om insatser som ska stärka skyddet och stödet för barn och ungdomar i dagens samhällsvård. Bland annat avser regeringen att avsätta närmare 200 miljoner kronor från och med år 2013 inom den sociala barn- och ungdomsvården. Regeringen menar även att barnets bästa ska vara i fokus och att det är viktigt att barnets delaktighet ökar. Som en förlängning av det ämnar regeringen att under 2012 föreslå lagändringar som syftar till att stärka barns och ungas stöd och skydd. Därutöver ska Socialstyrelsen fortsätta uppdraget som tilldelades dem i 2011 års regleringsbrev, nämligen att förbättra kriterierna för bedömning av familjehem samt att ansvara för den tillsyn över socialtjänsten som ålades dem 2010. Tillsynen av hem för vård eller boende, HVB, skärptes år 2010 då ett barnrättsperspektiv infördes, som innebär att HVB-hem och särskilda

ungdomshem ska synas av Socialstyrelsen minst två gånger om året. En försöksverksamhet med tillsynsombud där 60 barn ingår har initierats vid tio svenska kommuner och ska redovisas under 2013 och därefter utvärderas. (Regeringskansliet, 2011) År 2010 hade nästan 25 000 barn och unga varit placerade någon gång utanför det egna hemmet. Detta motsvarar omkring 1 % av landets 0 till 20-åringar. (Socialstyrelsen, 2011) En ökning har skett då vi jämför med motsvarande siffror från år 2009 och 2008, då ungefär 23 500 (Socialstyrelsen, 2010) respektive 22 500 (Socialstyrelsen, 2009) barn och unga någon gång under åren varit placerade utanför det egna hemmet.

1.2 Problemformulering

Vinnerljung & Sallnäs (2009) har gjort svenska uppföljande registerstudier av barn i samhällsvård, vilka visat att barn som under uppväxt placerats i dygnsvård löper större risk än andra barn och ungdomar att i framtiden drabbas av för tidig död, psykisk ohälsa och självmordsförsök, låg utbildning, samt tonårsföräldraskap. Barn som placerats i tonåren uppvisar de sämsta resultaten. De som placeras på grund av beteendeproblem visar sämre resultat än övriga.

Vinnerljung et al. (2001) har i en annan registerstudie visat att mellan 30-37% av alla placeringar avbryts inom fem år, varav de flesta sammanbrott sker inom det första året. Med sammanbrott avser författarna de tillfällen då vården avslutas på ett sätt som från början inte var avsett från socialtjänstens sida. Risken finns att sammanbrott kan frambringa eller befästa problem hos barn i dygnsvård, vilket kan öka risken för nya sammanbrott. Denna studie har visat samband mellan sammanbrott och negativa konsekvenser för ungdomarnas utveckling, såsom förvirrad identitet, känsla av övergivenhet, ensamhet och skuld, uppträdandet av emotionella och beteendeproblem samt ett försämrat resultat efter vårdtiden. Dåliga skolprestationer har även visat samband med sammanbrott, där de ungdomar med många flyttningar uppvisar sämre möjligheter till införskaffandet av en skälig skolgång och ett gott arbetsliv. (ibid.) Även Socialstyrelsens rapport från 2010 visar på att placerade barn har en lägre utbildningsnivå och riskerar i större utsträckning en ogynnsam utveckling än normalpopulationen. Barn som vårdas av samhället har oftare lägre betyg än normalpopulationen och i de fall de har samma medelbetyg i årskurs 9 som jämnåriga tenderar det inte att resultera i en högskoleutbildning för dessa barn i samma utsträckning som för normalpopulationen. (Socialstyrelsen, 2010)

Erving Goffmans bok "Totala institutioner" (1973) är en klassiker vad det gäller institutionsvård och institutionalisering. I boken syftar Goffman (1973) främst på totala institutioner som mentalsjukhus, fängelser, militärförläggningar och kloster. Med totala institutioner menar Goffman sociala anläggningar som är slutna. Även om många sådana typer av institutioner idag är förlegade och graden av slutenhet har blivit mindre, presenterar Goffman ändå intressanta beröringspunkter som är relevanta även för dagens olika institutioner. Människor, för varandra tidigare okända, lever tillsammans och utför dagliga aktiviteter tillsammans, hela tiden på samma arena, där social interaktion till omvärlden begränsas. En påföljd av institutionsvistelse är den rollförlust som Goffman menar sker då det föreligger ett hinder i interaktionen mellan individen och världen. Institutioner, menar Goffman, blir ett slags "social hybrid", vilket är en kombination av ett boende med hemlika förhållanden och en formell organisation. Ett begränsat privatliv blir en konsekvens av institutionellt boende, där en persons "jag" som förut varit enskilt blir föremål för dokumentering och analys. Det problematiska i detta menar Goffman kan vara att individens identitet påverkas och att uppfattningen om sig själv ändras av den nya miljön. Institutionalisering bidrar även till att personlighetsstrukturen, vilken utgör en infattning av personens upplevelse av sig själv och sin omgivning, förändras. Dessa upplevelser är det som bringar struktur och skydd i personens jaguppfattning. Goffman benämner denna förändring, av det inlärdade beteende som personen hade sin i kulturella kontext innan placering, till det ersättande beteende som stämmer in i den nya kontexten, för "diskulturation". (ibid.)

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur institutionsplacerade ungdomar ser på sig själva och sin framtid, vilka ambitioner de har i livet och hur de ser på sina möjligheter att realisera sina mål.

Ur vårt syfte följer följande frågeställningar:

Hur beskriver institutionsplacerade ungdomar sin självbild och identitet?

Hur beskriver institutionsplacerade ungdomar sina ambitioner för sin framtid?

Hur ska de realisera sina mål?

1.4 Begreppsdefinition

I nedanstående avsnitt väljer vi att definiera begrepp som återkommande förekommer i vår uppsats.

SoL

SoL är en förkortning för socialtjänstlagen. Beslut enligt SoL tas i samråd med klient på frivilliga grunder. (SFS 2001:453)

LVU

LVU är en förkortning för lagen om särskilda bestämmelser om vård för unga. LVU är en tvångsåtgärd och tillämpas när vård inte bedöms kunna ges på frivillig väg jämfört SoL. LVU kan tas med stöd av paragraf två eller tre beroende på klientens problematik. 2§ LVU brukar benämnas miljöfall och avser de fall då det i den unges förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. 3§ LVU kallas vanligen beteendefall och avser de fall då den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. (SFS 1990:52)

HVB-hem

Förkortningen betyder Hem för Vård eller Boende. Placering på HVB kan ske med stöd av såväl SoL, LVU som LVM. LVM är en förkortning för lagen om vård av missbrukare i vissa fall och riktar sig främst till vuxna över 21 år. I denna uppsats, som har fokus på barn och ungdom, kommer vi med HVB i fortsättningen mena placering för unga enligt SoL eller LVU. På HVB-hem kan barn och ungdomar bli placerade om det finns brister i deras hemmiljö eller om de riskerar att vara en fara för sig själva och andra i sin omgivning. Här bor dem i olika tidsperioder.

Särskilda ungdomshem

På ett särskilt ungdomshem kan en ungdom bli placerad om han/hon behöver stå under särskild tillsyn som anges i 12§ LVU. Det är statens institutionsstyrelse (SiS) som är huvudman för dessa boenden. De kan även kallas för 12§-hem och för SiS-hem. Dessa hem bedriver tvångsvård och är de enda hemmen som får använda tvångsmedel som t.ex. urinprov och de har även låsbara avdelningar. Här kan även ungdomar hamna om de blivit dömda för allvarliga brott och tilldömts sluten ungdomsvård enligt LSU, lagen om sluten ungdomsvård, istället för fängelse. (SFS 1990:52 LVU 12§).

Placering

Med placering menar vi att socialnämnd i respektive kommun har bestämt att placera en ungdom utanför sitt egna hem med hjälp av lagstöd som SoL eller LVU.

Ungdom

Med ungdom avser vi en ung person i sin tonårsperiod eller tidig vuxenålder, där vi avser att arbeta med åldersspannet 15-21 år. I uppsatsen kommer vi benämna respondenterna som ungdom och den unge eller de unga.

Behandling

Med behandling avser vi i denna uppsats de program och åtgärder som olika HVB-hem har att erbjuda ungdomar med olika problematik.

2. Bakgrund

I Sverige finns flera olika placeringsformer för barn och ungdomar. Den vanligaste placeringsformen under 2010 var vid familjehem. Till antalet var ca 10 % fler flickor än pojkar placerade i familjehem detta år. Pojkar var samma år i något högre utsträckning än flickor placerade vid HVB-hem, där det var en skillnad med omkring 6-7 %. Perioden 2007-2010 visade på en ökning av andelen barn och unga som placerades vid familjehem eller HVB-hem. (Socialstyrelsen 2010) HVB är ett samlingsbegrepp för olika varianter av dygnsinstitutioner, både privata och offentliga. De icke offentliga vårdgivarna måste ha tillstånd från länsstyrelsen för att bedriva sin verksamhet. Ett HVB-hem kan inrikta sig på olika typer av problematik, behandlingsmetoder och åldersgrupper. (Andreassen, 2011)

2.1 HVB-hemmets uppkomst inom den sociala barnvården

Andersson (2008a) skriver om hur samhällets intresse ökade för barns fostran i skiftet mellan 1800- och 1900-talet. Tre lagar kom att utgöra de första barnavårdslagarna och dessa antogs i Sverige 1902. Den ena lagen kom till på grund av initiativ från skolvärlden, som ville att de barn som ansågs vara problematiska skulle skiljas från de barn som inte var det. Dessa barn kunde med detta lagstöd genomgå en tvångsuppfostran antingen i fosterhem eller på institution. Den andra lagen handlade om brottsförbrytare som var mellan 15-18 år, dessa kunde istället för att genomgå fängelsestraff bli placerade på en anstalt för tvångsuppfostran. Den tredje lagen benämner Andersson (ibid.) kom till för att skärpa fosterbarnsvården då det hade märkts att det fanns en överdödlighet bland de barn som vårdades på fosterhem. Denna lag skulle ställa högre krav på fosterhemsföräldrar. Det var inte förrän 1924 som en ny barnavårdslag kom att instiftas med namnet *Lag om samhällets barnavård*. Denna lag innebar att varje nämnd skulle inneha en obligatorisk barnavårdsnämnd i varje kommun och den nämnden skulle ta ansvar för all kommunal barnavård som handlade om omhändertagande av barn och på vilka grunder de skulle bli placerade. Barnalagen som kom 1924 gjorde en åtskillnad på omhändertagande för skyddsuppfostran, som innebar att nämnden kunde omhänderta barnen om dessa var vanartade eller riskerade att bli det, eller för samhällsvård då barnen omhändertogs i samförstånd med föräldrarna då det eventuellt kunde handla om sjukdom eller fattigdom. De här lagarna kom att gälla de kommande 36 åren med vissa förändringar.

I regeringens rapport *Vanvård i social barnavård under 1900-talet* (SOU 2009:99) beskriver de vidare om hur barnavårdsnämnderna fick expanderade ansvarsområden tack vare nya sociala reformer som allmänna barnbidrag, moderskapsunderstöd och barnavårdscentraler. För barn som bodde i fosterhem eller på institution var det 1945 års lagändringar som hade störst betydelse. Det var länge som begreppet barnavårdsanstalt användes i lagstiftningen men 1945 utökades det till fler typer av institutioner, så som mödrahem, spädbarnshem, barnhem för varaktig vård och upptagningshem.

År 1960 kom den nya barnavårdslagen med namnet *Lag om samhällets vård av barn och ungdom*. Många grunder var de samma som i den förra lagen. Skiljaktigheterna som rådde var att den förra uppdelningen ändrades till att nu istället benämns att samhället omhändertog barnen för samhällsvård som var frivillig eller för tvångsvård. Här fanns en skillnad då barnet var över 15 år hade denne rätt till att vara med i bestämmelserna om hur vården skulle organiseras kring dem. Det som mer var nytt i 1960 års barnavårdslag var att samhället tog ett ökat ansvar för barn och unga då samhället fick ett bredare mandat att vidta åtgärder i barnens och ungdomarnas liv i förebyggande syfte. De stora förändringarna inom barn och ungdomsvården kom att ske när Socialtjänstlagen, SoL, började gälla 1982. Det var även detta år, och i samband med att socialtjänstlagen som lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, trädde i kraft. Det ansågs att en socialtjänstlag helt utan tvång inte kunde vara möjlig, därför kompletterades den med denna lag som kom att uttryckas som en tvångslag som togs till bruk då vård inte kunde ske i samstämmighet mellan vårdtagaren, vårdnadshavaren och socialtjänsten. Tvångslagen, LVU, kom att förändras år 1990 och gäller därefter än idag.

När socialtjänstlagen kom ändrades även det länge använda begreppet barnavårdsanstalt och istället började begreppet hem för vård eller boende, HVB, användas. I samband med detta kom det att bli viktigt att differentiera ungdomarna efter diagnos, ålder, kön med mera för att kunna ha olika hem efter olika kategorier. (SOU 2009:99)

Marie Sallnäs (2000) som skrivit *Barnavårdens institutioner* skriver om att efter andra världskriget började ett pedagogiskt synsätt att råda och ändrade denna kategorisering som tidigare rådde. När barnavården professionaliserades och staten blev huvudman blev det nya ledordet ”behandling” och personal kom att utbildas. Under 1950-talet började synsättet svänga från tanken på den anstaltslika institutionen till den mer behandlande hemlika miljön. Antalet placerade barn och ungdomar på institution och HVB-hem blev fler, främst i privat

regi. En ökad möjlighet till privatisering gav fler tillfällen att utveckla privata verksamheter. Dessa kunde utforma sin verksamhet och bredda alternativen vid placeringsbehov med en viss inriktning.(ibid.)

3. Tidigare forskning

3.1 Barnperspektivet och barns perspektiv

När det talas om barnperspektivet och barns perspektiv handlar fokus om vem som formulerar fakta. Med detta menas om det är någon som har företrätt ett barn eller om det är barnet själv som har fört sin talan. (Haldén, 2003) En tolkning som finns är att vuxna ska kunna agera utefter och tänka med utgångspunkt i ett barnperspektiv. Barn kan ha restriktiva möjligheter att själva kunna uttrycka vad som är rätt och bäst för dem och det åligger vuxna att ombesörja barns bästa. Det är av grundläggande betydelse att ta i beaktande och lyssna på vad barnen själva har att säga. Barnperspektivet ges uttryck ibland annat regeringens barnpolitik, vår lagstiftning och i FN:s barnkonvention. (Rasmusson, 2011)

Barnkonventionen antogs 1989 av FN:s generalförsamling och har därefter ratificerats av nästan alla länder i världen. Barnkonventionen består av olika artiklar som ska ligga till grund för alla barns rättigheter. Sverige beslutade 1990 om att ansluta sig till konventionen och delar av konventionen har sedan dess inkorporerats till svensk författningstext. Det finns fyra grundprinciper, vilket är vanligast att utgå ifrån; artikel 2 som beskriver barnets rätt till likvärdiga villkor, artikel 3 som berör barnets bästa, artikel 6 som handlar om barnets rätt till liv och utveckling och artikel 12 att barnen ska ha rätt att komma till tals. Vad det gäller barns bästa berörs det i Barnkonventionens artikel 3 som uttrycker att åtgärder rörande barn från såväl offentliga som privata institutioner, myndigheter, rättsväsendeinstanser samt lagstiftande organ ska arbeta utifrån barnets främsta i centrum. De stater som anslutit sig till konventionen förpliktar sig till att garantera barnen det skydd och den omvårdnad som fodras för barnens välfärd utefter de rättigheter och skyldigheter som åläggs de personer som bär lagligt ansvar för barnen, vanligtvis föräldrarna. Konventionsländerna förpliktar sig även till att de institutioner, tjänster och inrättningar som arbetar med barns vård och skydd uppfyller de sanktionerade normer som ställts från kompetenta myndigheter. (Unicef, 2008)

Mattson (2011) menar att begreppet barnets bästa inte används i den utsträckning som lagtexten föreskriver och på ett sådant vis som alltid försvarar barnets individuella bästa och barnets rätt. Det som har visat sig i forskningen är att det är bekymmersamt att tillgodose barnets rätt vid rättsprocesser och i myndighetshandläggning som rör barn personligen.

Mattson lyfter att en anledning till detta kan vara att beslutsgången i svensk domstol inte är anpassad utifrån de fall ett barn är aktör i en rättsprocess. (ibid.)

3.1.1 Subjekt och aktör

I den sociala barnvården har det blivit mer framträdande att tala om barn som subjekt eller barn som aktör. Det handlar om att möta barnen med värdighet och respekt som det står i bestämmelserna i Sveriges socialtjänstlag. Som ett subjekt ska varje barn bli behandlat som en unik person och det ska vara oavsett vilka sociala, ekonomiska, religiösa eller andra bakgrunder barnet har. Yrkesverksamma inom den sociala barnvården har i uppgift att se barnet som ett subjekt och möjliggöra att barn växer upp under goda och säkra förhållanden. Vuxna gör handlingar mot barnet och fattar beslut i barnets vägnar. Det är ett krav när barnet betraktas som subjekt att alltid respektera barnets integritet och även kunna se barnet som en möjlig aktör. Synen på barnet som aktör utgår från att barnet har fått möjlighet till att vara deltagande ibland annat beslut som rör dem personligen. (Rasmusson, 2011)

Gilligan (2002) beskriver hur det i beslutsfattande situationer är centralt att barns röster blir hörda. Han beskriver vidare hur fördelarna är så väl resultatinriktade som terapeutiska. Sannolikheten för att beslut bättre informeras och blir varaktiga är större om barnet känner sig hört och har fått sina åsikter beaktade. Barns deltagande och det faktum att de blir lyssnade till kan också ses terapeutiskt. Det är bra för barns återhämtning från motgångar, deras självkänsla och självförtroende i såväl stunden som i framtiden att få höras och kunna påverka sitt öde.

3.2 Institutionsvård

Både Levin (1997) och Andreassen (2003) anmärker på den bristande forskning som gjorts om ungdomar under institutionsbehandling i Norden. Andreassen (2003) framhäver att trots att en stor mängd institutionsplaceringar görs av ungdomar finns det ändå bristande systematiserad kunskap kring resultat av institutionsbehandling. I såväl Norden som internationellt beskriver Andreassen (ibid.) att resultaten tyder på att vara allmänt dåliga, exempelvis med uppkomst eller intensifiering av varaktiga beteendeförändringar. Under vistelsen på institution kan en del ungdomar visa på förbättring men många gånger återkommer problemen efter utskrivning. Andreassen menar att de stora variationer som finns i institutionsutbudet beror på följande faktorer: 1) informationen om effekterna av institutionsbehandling är otillräcklig, 2) sammanhanget mellan insatsprocess och resultat är dåligt åskådligt, 3) det saknas i viss utsträckning riktlinjer för institutionsbehandling. Konsekvenserna menar han är att många ungdomar därför placeras i behandlingsformer vars

verkan är okänd. Andreassen ser ett stort behov av en forskningsgenomgång på området där en beskrivning ges av vilken typ av institutionsbehandling som är effektiv.

Undersökningar visar på svårigheter att finna vilken institutionsbehandling som är mest adekvat för den enskilde. Andreassen (2003) och Levin (1997) visar båda på att ett omfattande problem tycks vara att bereda ungdomen den behandling som anses behövas utifrån utredningen. Till exempel beskriver Levin (ibid.) hur nästan 60% av ungdomarna i hans undersökning vid Råby ungdomshem som drivs av statens institutionsstyrelse, SiS, blev placerade på andra institutioner, efter avslutad vistelse på Råby. Följden av detta menar Andreassen (2003) blir upprepade behandlingsavbrott som i sin tur medverkar till sämre behandlingsresultat.

Andrews och Bonta (2007) belyser i sitt arbete tre principer: riskprincipen, behovsprincipen och responsivetsprincipen, som effektiviserar behandling och minskar återfall vid antisocialt beteende hos ungdomar. De menar att ingripanden mot ungdomar borde utgå från riskprincipen, vilken innebär en åtskillnad mellan högriskungdomar från ungdomar med låg risk att återgå till antisocialt beteende. Denna princip kan därför underlätta rätt val av insats mot ungdomen då deras studie har visat att viss behandling haft effekt på högriskungdomar, medan samma behandling endast haft liten eller ingen effekt på ungdomar med låg risk. Intensiv behandling riktad mot ungdomar med låg risk har till och med istället visat sig kunna leda till ökat antisocialt beteende. Behovsprincipen delas in i krimonogena och icke-krimonogena behov som är dynamiska. De krimonogena behoven är riskfaktorer som är föränderliga och som när de ändras förknippas med reducerat antisocialt beteende. Exempel på krimonogena behov är kriminalitet, missbruk och gängtillhörighet. Icke-krimonogena behov, till exempel självkänsla, är också dynamiska men en förändring av dessa associeras inte till minskat antisocialt beteende. Responsivetsprincipen definierar Andrews och Bonta (ibid.) som den särskilda kompetens och kunskap ungdomen måste besitta för att kunna tillgodoräkna sig behandlingen. De menar att det är individuellt vilket program och behandling som är adekvat utifrån person och problematik. Andrews och Bonta (ibid.) uttrycker att bäst resultat för beteendeförändring fås genom kognitiv beteende terapi samt social inlärningsteori. Andreassen (2003) beskriver hur flera faktorer är grundläggande för att uppnå förbättring i behandlingen och förtydligar dem som behandlingsprinciper, individuell anpassning i metoder, personalens agerande i svåra situationer under behandlingen, sammansättningen av gruppen ungdomar där behandlingen sker samt samarbetet med ungdomens skola och familj. Han betonar även betydelsen av eftervård för den unge och

menar att det är inte bara förändringens uppkomst som är central utan även bevarandet av den. Ett led i detta menar Andreassen (2003) vara att hjälpa ungdomen skapa framtida sociala relationer samt behålla fortlöpande kontakt med familj och skola.

3.2.1 Levins Råby forskning

Levin (1997) gjorde en undersökning om ungdomshemmet och verksamheten i Råby under perioden 1983-93 som han kallade för *Ungdomar i tvångsvård, Råby undersökning 94*. Syftet var att undersöka hur ungdomar såg på sin placering vid Råby ungdomshem samt hur de sedan uppfattade sin nuvarande situation i samband med sin utveckling. Levin gjorde från 1983-1993 en registerundersökning på Råby ungdomshem där totalt 208 ungdomar ingick. Under denna period intervjuade Levin 61 ungdomar, med en genomsnittlig ålder på 16 år vid inskrivningen. Den vanligaste förekommande placeringstiden var omkring 11 månader. Levin (1997) uttryckte förvåning över att en del ungdomar inte hade någon åsikt kring själva placeringsbeslutet, trots att de fått utförlig information kring detta. Många ungdomar hade tagit tvångsomhändertagandet och placeringen hårt och ansett att det var jobbigt. Vid uppföljningen framkom att några av de intervjuade i efterhand ansåg att omhändertagandet varit något positivt. Var tionde ungdom i studien skuldbelade sina föräldrar som ansvariga för tvångsomhändertagandet och var tionde skyllde på sociala myndigheter. Hälften av ungdomarna uppgav att de hade sig själva att skylla. När Levin berör själva placeringen delar han in intervjupersonernas svar i fem kategorier. Den första handlar om behandlingen som omfattar dem som har tyckt sig vara berättigade till *behandling* och dem som säger att de fått sådan. Nästa grupp är *förvaring*, som bygger på ungdomar som uppfattat sin tid på Råby som just förvaring. Den tredje kategorin benämner Levin som *skydd*, som syftar på att ungdomens syn på placeringen inneburit ett skydd från tidigare miljöer. Vidare kommer rubriken *undran*, där Levin har samlat de ungdomar som inte har haft någon klar uppfattning kring syftet med deras placering. Den sista kategorin går under benämningen *annat*. Här kom de svaren som handlade om att ungdomarna hade sett sin placering som ett straff. Utifrån intervjuvaren inom alla kategorierna så var det många av ungdomarna som inte förstod varför de hade placerats. Levin går vidare in på att en förståelse av syftet med placeringen är en förutsättning för en framgångsrik vård och ansåg att resultatet var mycket allvarligt då många av dessa ungdomar som intervjuades hade tillbringat flera år på institutionen och fortfarande inte förstod varför.

När det kommer till ungdomarnas minnen från Råby tar Levin (1997) upp främst negativa sidor. Något som Levin lyfter fram i detta sammanhang är behandlingstidens obestämthet.

Han menar att det är problematiskt att tillämpa obestämd behandlingstid när det gäller institutionsvård även om tanken har en god grund i det svåra att förutsäga behandlingstiden. Utifrån studien fann Levin att det fanns olika sätt att reagera eller uppfatta den obestämda behandlingstiden. Den vanligaste uppfattningen var att ungdomarna hade skildrat den obestämda behandlingstiden som fylld av besvikelse och ovisshet. Ytterligare en uppfattning var att om de underställde sig verksamhetens regler och krav fanns det hopp om att kunna förkorta behandlingstiden. Andra reagerade på det med att protestera, oftast med att rymma. Levin (1997) tar upp en rad olika överlevnadsstrategier som ungdomar använde sig utav för att klara av tvångsomhändertagandet. Bland annat kategorier som han valde att kalla för strategisk skötsamhet, stå ut, fasad, isolering, aggressiv anpassning och positiv anpassning. Många har uppfattat tiden på Råby som ett försök från samhället att anpassa dem till samhällets krav, men angav också att själva behandlingen framstod som helt frånvarande och såg på vistelsen som en förvaring.

3.3 Fokus på det ”friska”

3.3.1 Salutogenes

Antonovsky myntade begreppet Salutogenes som behandlar hälsans ursprung. (Gassne, 2008) Antonovsky (2005) skriver i sin bok *Hälsans mysterium* hur alla människor möts av ansträngningar i livet av kroppslig, psykisk och/eller social karaktär. Vissa ansträngningar bidrar till sjukdom och gör somliga människor sjuka. Andra människor kan utsättas för samma eller större ansträngningar men trots det förbli ”friska”, vilket Antonovsky fann intressant. Det salutogenetiska perspektivet betyder inte att ”friskhet” är avsaknaden av riskfaktorer, utan lägger vikten vid ett positivt utfall i riskfyllda situationer. Antonovsky (ibid.) intresserar sig av hanteringen av mötet med risk- eller stressfaktorer och menar att copingmekanismer därmed är en intressant aspekt. Coping innebär själva handskandet av en viss stressor men förklarar inte vilka faktorer som är skyddande eller direkt bidragande till ökad hälsa. Antonovsky (ibid.) lyfter även att ett salutogenetiskt synsätt kan bidra till givande hypoteser när frågan istället blir vad som medför ett fördelaktigt resultat.

3.3.2 KASAM

Antonovsky (2005) benämner de faktorer som ger människor styrka att övervinna olika stressorer för generella motståndsresurser. Exempel på sådana menar han är pengar, jagstyrka, kulturell stabilitet och socialt stöd. Antonovsky saknade en möjlighet att dels identifiera sådana generella motståndsresurser hos människor innan de utsatts för riskfaktorer och dels förstå på vilket vis någonting kunde verka som en generell motståndsresurs. Han utvecklade

därför begreppet KASAM som betyder Känsla Av SAManghang och mäts enligt ett KASAM-formulär med 29 frågor (se bilaga 6). Samtliga generella motståndsresurser har den gemensamma nämnaren att de gör de stressorer som människor utsetts för begripliga. Upprepade erfarenheter av sådana situationer menar Antonovsky (ibid.) med tiden skapar en stark känsla av sammanhang. Han definierar denna känsla av sammanhang som följer:

En global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomgripande och varaktig men dynamisk tillit till att ens inre och yttre värld är förutsägbar, och att det finns en hög sannolikhet för att saker och ting kommer att gå så bra som man rimligen kan förvänta sig. (Antonovsky, 2009, s. 17)

Antonovsky (ibid.) uttrycker att KASAM är en avgörande faktor bakom bevarandet av sin ställning på det kontinuum som hälsa och ohälsa utgör och där rörelsen övervägande ligger åt det "friska" hållet.

Begreppet KASAM består av tre komponenter, begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet, som med höga värden utgör hög KASAM och omvänt ger låga värden ett svagt KASAM. Komponenten begriplighet åsyftar i vilken omfattning inre och yttre stimuli upplevs rationell och konkret, där information framstår som strukturerad, organiserad och tydlig. Människor med stark känsla av begriplighet förmodar att de stimuli de kan möta i framtiden går att förespå, eller om de är oväntade, iallafall går att reda ut och klargöra. Hanterbarhet innebär till vilken grad människor upplever att de innehar resurser med vars hjälp de kan bemöta de krav som stimuli ställer. Dessa resurser behöver inte innehas av personen själv utan kan förfogas över av andra som personen litar på. Individer med en hög känsla av hanterbarhet identifierar sig inte som offer för situationer eller anser livet förefalla sig orättvist utan accepterar istället att komplexa saker händer i livet men att det kommer ordna sig. Den tredje och sista komponenten meningsfullhet förklaras utifrån i vilken omfattning individer känner att livet erbjuder emotionell betydelse, att svårigheter i livet är värda är lägga kraft på och kan ses som utmaningar värda deltagande och hängivenhet. Samtliga tre komponenter inom KASAM är nödvändiga och sambandet dem emellan är hög. Varje komponent bedöms ha ett lågt och ett högt värde med ett spann däremellan. Värdena kan även skilja sig åt mellan de olika komponenterna, till exempel förutsätter en låg begriplighet inte en låg hanterbarhet och/eller meningsfullhet. Olika kombinationer av dem är mer eller mindre centrala, beroende på person och situation. (Antonovsky, 2005; Gassne, 2008) Antonovsky tillskriver meningsfullhet vara den viktigaste komponenten. Avsaknad av meningsfullhet gör varken hög hanterbarhet eller

hög begriplighet varaktig. Därefter menar han begriplighet vara viktigast, på grund av det faktum att hög hanterbarhet kräver insikt. Antonovsky (2005) understryker dock att hanterbarhet absolut inte är oviktigt och förklarar att en persons uppfattning av att ha begränsade resurser leder till en minskad meningsfullhet och personens motivation till hantering blir svagare. En gynnsam hantering av ett problem är därför avhängigt KASAM helt och hållet. (Antonovsky, 2005)

Varje generell och individuell motståndsresurs befinner sig på en skala mellan högt och lågt där högre värde innebär en ökad utsikt att åstadkomma livserfarenheter som leder till ett starkt KASAM. Motsatt innebär lägre värden en ökad sannolikhet att händelser i livet tenderar att generera ytterligare sänkt KASAM. Antonovsky (ibid.) förklarar att liksom generella motståndsresurser placeras även stressorer på en skala med höga och låga värden, där varje stressor innehåller såväl motståndsresurser som motståndsbrister.

3.3.3 Werner och Smiths forskning på ön Kauai

Werner och Smiths longitudinella studie från ön Kauai är central inom resiliensforskningen och har bringat mycket kunskap kring vilka barn som klarar sig mot alla odds. (Andersson, 2008b; Borge, 2012) Werner och Smith (2003) beskriver hur studien omfattade alla barn, sammanlagt 505, födda på Kauai 1955. Från födelsen till 40 års ålder följdes barnen upp. Forskarna undersökte hur olika biologiska och psykosociala riskfaktorer, stressfyllda livshändelser samt skyddsfaktorer påverkade barnens utveckling. Forskarna fann att två tredjedelar av de barn som omfattades av studien föddes utan någon större risk och levde under vad som kan kallas normala levnadsförhållanden. En tredjedel av de nyfödda var riskbarn och tillhörde en högriskgrupp där uppväxten präglades av fattigdom och konflikter, föräldrars skilsmässa, alkoholism eller psykiska ohälsa. Dessa föddes därmed med oddsen emot sig vad det gällde en sund utveckling. Trots dessa omständigheter fann Werner och Smith att vart tredje riskbarn i studien växte upp till kapabla vuxna med en normal och välanpassade tillvaro och de sammanfattar utgången:

Tre kluster av skyddsfaktorer skilde den motståndskraftiga gruppen från de barn som utvecklade svåra, permanenta problem: 1. Normal begåvning och en personlighet som väckte ett positivt gensvar i omgivningen, t ex styrka, livlighet och en aktiv, utåtriktad läggning. 2. Starka känslomässiga band till föräldrasubstitut (t ex far – och morföräldrar eller äldre syskon). Det gav barnen tillit, självständighet och initiativkraft. 3. Ett externt stödsystem (inom kyrkan, i

ungdomsrörelser eller i skolan) som premierade deras kompetens och gav dem en känsla av gemenskap. (Werner och Smith, 2003, s. 226)

Uppföljningen i 30-årsåldern visade på att de flesta högriskbarn som visat på allvarliga anpassningsproblem i tonåren hade i stort sett återhämtat sig. Exempelvis visar Werner och Smith (ibid.) på statistik att närmare 60 % av kvinnorna lever i ett äktenskap och närmare 90 % av männen har tillförskaffat sig någon form av vidareutbildning efter den grundläggande skolgången. Förbättringarna kom sig av att de gynnsamt utvecklat sina personliga resurser, hade kompetens och drivkraft, fick stöd från omgivningen och levde i stabila förhållanden. De individer som hade problem som vuxna upplevde sig ha misslyckats med minst två av följande företeelser: motgång i förhållanden, kriminalitet, kroniskt psykiska problem eller negativ självbild. Av de individer som visade på allvarliga anpassningsproblem i 30-årsåldern tillhörde två tredjedelar av dessa högriskgruppen som barn. (Werner och Smith, 2003)

3.3.4 Risk- och skyddsfaktorer

Forskning av stress- och skyddsfaktorer har i historien haft och tendera att fortsätta ha ett dominerande patogenetiskt perspektiv, där fokus riktas mot det "sjuka" och vilka faktorer det är som orsakar sjukdom. Dessa faktorer benämns ofta stressorer och enligt Antonovsky (2005) bedöms dessa oftast felaktigt som enbart negativa. Han menar att en stressor inte behöver leda till att utgången blir negativ. Antonovsky (ibid.) beskriver vidare hur det istället med ett salutogent synsätt läggs fokus på att förklara det "friska" och vilka faktorer som är hälsobefrämjande. Dessa faktorer är ofta olika för olika människor.

Gunvor Andersson (2008b) presenterar i verket *Utsatt barndom- olika vuxenliv* sitt longitudinella forskningsprojekt av barn i samhällsvård. Studien visar på hur riskfaktorer kan motverkas av skyddsfaktorer om dessa är tillräckligt starka och varaktiga. Andersson förklarar hur hon fann olika faktorer som beroende på omständighet kan agera såväl riskfyllt som skyddande. Kön och ålder är sådana faktorer, där en placering för tjejer kan vara en skyddande faktor i yngre ålder men en risk för tonårsflickor. Tvärtom kan en placering för killar i yngre åldrar innebära en risk men ett skydd under en senare period. Avgörande för om dessa faktorer agerar skyddande eller riskfyllt är vilka stödjande personer eller miljöer barnet har tillgång till samt vilka risker de utsätts för. En god skolgång med stimulans och utförda prestationer kan också verka skyddande för barn och ungdomar. Samtidigt kan skolan innebära en ökad risk för utsatta barn om de inte bereds stöd i sitt lärande, utsätts för

mobbing eller inte motiveras till att prestera och tro på sig själva. Andersson (ibid.) menar att sådana risker kan påverka ungdomens framtida möjligheter på arbetsmarknaden. Likaså kan barns omgivning och kamratrelationer innebära både risk- och skyddsfaktorer, beroende på om det handlar om asociala eller kriminella umgängen eller situationer då barnet riskerar att exponeras för ytterligare risker. På samma sätt menar Andersson att samhällets insatser påverkar, där placering utanför det egna hemmet kan vara ett skydd för de barn som tar skada. Vinnerljung et al. (2011) samt 2010 års sociala rapport visar på att placeringar och sammanbrott från placeringar kan riskera fortsatta eller ytterligare svårigheter för de berörda barnen.

4. Teoretisk utgångspunkt

4.1 E.H. Eriksons kriteori

Vi fann att Eriksons kriteori som Jerlang et al (1999) beskriver, stämde väl in på vårt syfte med undersökningen. Jerlang et al (ibid.) förklarar hur Erikson behandlar aspekten av identitet och identitetstillhörighet i en av teorins kriser, identitetskrisen. Erikson menar att en människa under sin levnadstid genomgår olika existentiella krissituationer och att det är genom dessa som hon utvecklas. Varje fas har en mer och en mindre optimal lösning som hanteringen av krisen utmynnar i. Hantering och lösning av aktuell kris beror på hur genomförandet och utvägen av föregående kris såg ut. Kriserna uppstår då drifterna förändras och utvecklas och då en människas jag får en chans till tillväxt genom att använda nya resurser. Kriserna hanteras genom jaget och därav utvecklar människan sin identitet samt sin syn och upplevelse av sig själv. Individens identitetsutveckling är det centrala i Eriksons teori där han menar att en persons identitet skapas och upprätthålls genom personens uppfattning på sig själv i ett socialt sammanhang samt i en livshistorisk kontinuerlig kontext. Denna identitetsutveckling börjar redan vid födelsen med barnets samspel och dialog främst till modern. (Jerlang et al, 1999)

Ann Phoenix (2009, s186) menar att ungdomsåren är den centrala perioden i livet för identiteten att formas och utvecklas. Hon lyfter fram den höga påverkansgrad som omgivningen och andra människor har på ungdomens identitetsutveckling. Den unge antar en agentroll i förhandlingar mellan sin egen självbild och den bild den sociala omgivningen projicerar på dem. Omgivningens bild kan både begränsa och möjliggöra vad den unge kan göra. Denna förhandling som sker hos den unge mellan sin egna och andras bild av sig är betingad av de sociala institutioner där ungdomen spenderar sin tid samt i de mellanmänskliga relationer ungdomen har till sin omgivning. Ann Phoenix menar därför att skapandet av ungdomars identitet och den bild de har av sig själva formas efter deras tidigare erfarenheter, nuvarande positioner och deras framtida förväntningar i ständigt samspel med den sociala omvärlden. Det femte steget i Eriksons kriterappa beskriver Jerlang et al (1999) sker i ungdomsåren. Då tar krisen som Erikson kallar "identitet kontra identitetsförvirring eller negativ identitet" vid. Det optimala i denna kris är att utveckla en stabil identitet där tillit, självständighet, initiativförmåga och verksamhetslust är resulterande nyckelord. Liksom föregående kriser ligger även denna krislösning till grund för hur den aktuella tonåringen blir

som vuxen. Erikson menar att människors identitet och känsla av vad som gör mig till mig är subjektiv och utgörs av dels biologiska, psykologiska samt sociala aspekter. Den biologiska identiteten menar han är den delen av identiteten som människan associerar med sitt kön, utseende och kroppsuppfattning. Den psykologiska delen av identiteten handlar om människans egna känslor, intressen, behov och försvarsmekanismer. Slutligen så menar Erikson att den sociala delen av identiteten gäller den miljö människan rör sig i, exempelvis kulturtillhörighet. (ibid.)

Ungdomskrisen löses i samspel med andra, där tonåringen reflekterar bilden av sig själv genom andra, såväl jämnåriga som vuxna. Utvecklingen av identiteten blir optimal då tonåringen finner sociala roller och grupper som sammanfaller med de egna biologiska och psykologiska aspekterna. Ett större antal identitetsalternativ och sociala grupper som erbjuds tonåringen att välja mellan gör tonårstiden mer turbulent. Samtidigt försvårar ett begränsat identitetsutbud identitetsutvecklingen då tonåringen inte har möjlighet att testa på olika roller. (Hwang, 2003)

Tonåringar som inte genomlever ungdomskrisen med optimal identitetsutveckling som utväg kan uppleva ångest. Erikson menar att ångesten uppstår då jaget kollapsar. Om ångesten bemästras kan detta bli en progression för den unge. Men om ångesten besestrar ungdomen kan det leda till en regression till tidigare stadiers slag av tillfredsställelse. Denna ångest kan i sin tur resultera i antingen identitetsförvirring eller en negativ identitet. Identitetsförvirring uppstår då den unge inte lyckas hitta sig själv och sin inriktning i livet. En viss identitetsförvirring under ungdomsåren är inte ovanlig och denna förvirring blir lättare desto mer ungdomen känner vuxnas respekt och förståelse inför det faktum att denne är en självständig person med egna åsikter och värderingar. Identitetsförvirring tar sig uttryck genom att ungdomen har en växlande bild av sig själv och sina sociala relationer. Detta kan leda till att ungdomen blir apatisk och sluten och står uppgiven inför sitt framtida liv. Uppgivenheten riskerar att leda till att ungdomen aldrig riktigt uppnår vuxendom och mognad. En möjlig men inte eftersträvansvärd utväg för en ungdom som står omogen i sin identitetsutveckling, är att överta sina föräldrars eller andra vuxna personer i sin närhets värderingar och normer och assimilera till sin egen identitet. En sådan identitet är ofta väldigt känslig och ofullständig då ungdomen inte själv utvecklat identiteten utifrån egna val. (Jerlang et al, 1999)

En negativ identitet kan uppstå då den unge inte kan, vill eller får använda de sociala roller som erbjuds. Ungdomen går emot de roller som samhället erbjuder som lämpliga och väljer kanske istället en form av negativ identitet genom att leva ut i från samhället sett, avvikande roller, exempelvis som kriminell eller extremist. Detta på grund utav att ungdomen upplever en negativ identitet som bättre än ingen identitet alls. (Jerlang et al, 1999)

Erikson förklarar att en identitetskris kan påverka ungdomen negativt återstående delen av dennes liv och kan resultera i kriminalitet och utveckling av allvarliga psykiska sjukdomstillstånd. Hantering och utgång av ungdomens tidigare kriser påverkar även dennes möjlighet att genomgå denna och framtida kriser som den unge ställs inför. (ibid.)

4.2 Resiliens

Borge (2012) beskriver hur en övervägande del av de barn som exponeras för risk och stress inte utvecklar någon allvarlig psykisk problematik och studier har belyst hur närmare vartannat barn trots uppväxt under de mest komplicerade omständigheter lyckats bra i livet. (jmf Claezon, 2005) Forskning tenderar att ha ett övervägande patogenetiskt synsätt, vilket kan få till konsekvens att de faktorer och förhållanden som är bidragande till en god utgång hos barn trots utsatthet förbises. Ett ”normalt” fungerande under onormala omständigheter och en god psykosocial funktion hos barn som upplevt risk kan med ett ord kallas resiliens, vilket är ett lånat uttryck från engelskans ”resilience” som ungefärligt kan översättas med ”motståndskraft”. Borge menar att resiliens handlar om barns motståndskraft mot att utveckla psykiska problem. Resiliens uttrycks hos de barn som oavsett kriser och överhängande fara uppvisar en effektiv och gynnande acklimatisering i livet. Barns reaktioner på stress eller risk är individuella där sätten att reagera kan ses som en skala med en negativ och en positiv motpol. De barn som lyckas befinner sig nära den positiva änden och kan benämnas som riskbarn med en god utveckling och det krisfyllda mötet kan till och med innebära att barnen stärks. De barn som istället reagerar avvikande uppehåller sig närmre den negativa änden och där benämns utvecklingen istället problemfylld, med permanent psykopatologi som resultat. Resiliens innebär alltså reaktioner på stress och fara som ligger mer åt den positiva änden. Claezon (2005, s. 33) beskriver hur skillnaderna i resiliens är individuella. Hon förklarar hur ett barns sammanlagda riskfaktorer minus de sammanlagda positiva erfarenheterna avgör individens chans att klara sig eller inte. Begreppet resiliens omfattar inte bara de inre faktorerna hos ett barn, utan innebär en komplicerad interaktion mellan människor och riskfyllda miljöer. Resiliens förstås utifrån barns tankar om och bemästring av sin komplexa

situation. Borge hänvisar i sitt arbete till barnpsykiatrikern Michael Rutter, som är en av de som främst bidragit till forskningen om resiliens. Han definierar resiliens enligt följande:

Resiliens är processer som gör att utvecklingen når ett tillfredställande resultat, trots att barnet har haft erfarenheter av situationer som innebär en relativt stor risk att utveckla problem eller avvikelser. (ur Borge, 2012, s. 18)

Borge beskriver hur resiliensprocesser kan vara både engångsföreteelser eller varaktiga och det är inte tidsspannet som avgör graden av resiliens utan själva hanteringen av den situation barnet möter. Rutter menar i sin definition att motståndskraften för psykosocial risk är föränderlig och det handlar därför inte om att lägga fokus vid en viss typ av risk eller resiliens. Borge (2012) menar att alla riskbarn har ett eget individuellt sätt att hantera och bemästra de stressreaktioner de ställs inför för att utifrån det få ett bättre liv. Det finns därför ingen speciell metod för hur resiliens utvecklas, utan det centrala är att studera och uppmärksamma vilka faktorer som är avgörande i riskbarns positiva utveckling. Likadant menar Andersson (2008b) att studier av resiliens inte endast avser vilka barn-,familje- eller omgivningsfaktorer som begreppet innefattar utan det viktiga är att förstå hur sådana faktorer kan leda till positiva utfall. Att observera underliggande skyddande processer är nödvändigt om teori och forskning ska fortskrida samt för att identifiera adekvata tillvägagångssätt för förebyggande insatser. Andersson (ibid.) benämner vidare att forskares definition av positiv anpassning och vad som kvalificeras som resiliens skiljer sig åt. Vissa menar att riskbarn måste lyckas bra inom flera områden för att detta ska kunna kallas resiliens, medan andra menar att det räcker att barnet lyckas inom ett avgörande livsområde och normalt inom de andra områdena. Centrala teman som är återkommande och viktiga för resiliens är dock betydelsen av nära relationer till stöttande vuxna, god skolgång och kontakt till andra vuxna i omgivningen som är kvalificerade och har ett prosocialt beteende. Andersson (2008b) lyfter vikten av att definiera vilken resiliens som avses eftersom riskbarns bemästring kan skilja sig åt inom olika områden. Inga barn har en utveckling som är konstant positiv eller negativ vad det gäller såväl emotionella, kognitiva och beteendemässiga förmågor, utan utvecklingen är normalt asymmetrisk. Andersson (ibid.) betonar också att det är viktigt att risksituationer enligt statistiken, så kallade riskmarkeringar, i sig inte måste resultera i ett negativt utfall men att de är intressanta tecken på att problem kan uppstå.

5. Metod och metodologiska överväganden

5.1 Val av metod

Undersökningen tog sin början med en litteraturstudie över det material som fanns att hitta och som berörde området. Litteraturstudien var behjälplig med att dels ge oss en överblick kring tidigare forskning på ämnet samt att dessutom inspirera oss till vilken infallsvinkel och perspektiv vi skulle utgå från. Placerade ungdomar och deras utgång i livet är inget utforskat område, där finns mycket material att sortera bland och angreppssätten är många. Ett angreppssätt som däremot inte är särskilt väl utforskat eller lyft är ungdomarnas egna syn och tankar på sig själva, vem de är, vad de vill i livet och hur de ska komma dit de vill. Utefter litteraturorienteringen formulerade vi vårt syfte och frågeställningar samt diskuterade oss fram till att kvalitativa intervjuer tycktes adekvata för vår inhämtning av empiri.

Inom forskningsmetodiken görs en grundläggande åtskillnad mellan kvantitativ och kvalitativ forskning. Den stora skillnaden är på det sätt forskaren avser att generera, bearbeta och analysera den empiri som denne samlat in. Kvantitativ forskning handlar om "hård" eller numerisk data där forskaren gör mätningar vid datainsamling och statistiska bearbetnings- och analysmetoder. Vid kvalitativ forskning samlar forskaren in "mjuk" data som oftast genomförs med verbal eller observerbar insamling av empiri samt analysering. Bryman (2011) menar dock att detta är en alldeles för förenklad uppdelning mellan de två disciplinerna. Att beskriva kvalitativ forskning som avsaknad av siffror eller att det är det som kvantitativ forskning inte är, är enligt Bryman fel och han ser en sådan förenkling som problematisk. Avgörande för om undersökningen bedrivs med kvantitativ eller kvalitativ forskning är hur forskaren formulerat forskningsfrågorna. (Patel & Davidsson, 2011) Hartmans (2004) definition är enligt följande:

Kvalitativa undersökningar karaktäriseras av att man försöker nå förståelse för livsvärlden hos en individ eller en grupp individer. (Hartman, 2004, s. 273)

Eftersom syftet med vår undersökning är att uppmärksamma och undersöka så pass personliga och subjektiva ämnen som identitet, ambitioner och framtidstro anses en kvalitativ metod vara mest lämplig. Som Bryman (2011, s. 441) säger finns det vissa saker som bara kan tas reda på genom att fråga människor och denna studie undersöker en sådan sak. I samhällsforskningen har kvalitativ forskning blivit allt vanligare. Enligt Bryman (2011) är en kvalitativ forskningsstrategi induktiv, tolkande och konstruktionisk. Den induktiva aspekten handlar om

forskningens relation mellan teori och praktik. Att teorin i kvalitativa studier ger ett underlag till den insamlade empirin. Kvalitativ forskning kännetecknas även av en tolkningsinriktad utgångspunkt vilken innebär att vikten i undersökningen ligger i frambringandet av en ökad förståelse av den sociala verkligheten utifrån hur forskningsobjektet upplever denna verklighet. Kvalitativa studier har även en konstruktionistisk utgångspunkt där sociala karaktärsdrag skapas och upprätthålls i samspel med andra individer.

Kvalitativ forskning innehåller i sig flera olika metoder. Vilken eller vilka metoder forskaren väljer avgörs av undersökningens syfte och frågeställningar. Denna undersökning har gjorts efter semistrukturerade personliga djupintervjuer. Semistrukturerade innebär att intervjuerna varit ett mellanting mellan strukturerade och ostrukturerade intervjuer, där vi forskare har utgått från en frågeschema med i förväg utarbetade och genomtänkta huvudfrågor som varit relativt öppna och berett såväl oss och intervjupersonerna möjlighet att ställa följdfrågor och ge öppna svarsalternativ. Med personliga avser vi att intervjuerna genomförts enskilt med intervjupersonen fysiskt på plats, ansikte mot ansikte.

Både May (2001) och Kvale (1997) beskriver hur intervjuer ger en god inblick i människors upplevelser, drömmar, erfarenheter, åsikter, attityder och känslor. De beskriver vidare att kvalitativa intervjuer just syftar till att söka förståelse för den intervjuades livsvärld ur dennes egna perspektiv. Vid semistrukturerade intervjuer är standardiseringen varken hög eller låg utan forskaren arbetar utefter ett frågeschema med olika teman som intervjun ska beröra. (Bryman, 2011) Vår erfarenhet från intervjuerna är att vi som intervjuare till en början förlitade oss mer på vårt frågeschema och ställde frågorna i den ordning vi på förhand bestämt. Men efterhand när vi blev mer ”varma i kläderna” kunde intervjun gå åt ett mer ostrukturerat håll där frågeschemat mer användes som en checklista för att tillförsäkra oss om att vi ställt de frågor vi förberett. Då fördes intervjun mer som ett samtal, där huvudfrågor och följdfrågor avlöste varandra naturligt.

En annan fördel med kvalitativa intervjuer är att de är flexibla. De ger såväl forskare som respondent en frihet i intervjun. Respondenten är fri att svara öppet och inom ganska obegränsade ramar. Samtidigt som forskaren har möjlighet att ta sig tid och ställa följdfrågor och gå in på sidospår som från början inte var planerade. (Bryman, 2011) Detta anser vi vara anledningen till att kvalitativa intervjuer är så värdefulla, för vi hade som forskare chansen att ”snappa upp” sådant som vi inte ens funderat över tidigare och kunde på så sätt finna ”guldkornen” som ungdomarna gav oss. Mycket flexibilitet i en intervju kan även ses som en

nackdel, då den kan bli subjektivt styrd av såväl respondenten som forskaren samt att fokus på intervjun kan hamna utanför undersökningens relevansområde. Vi upplevde vid ett par tillfällen under intervjuernas gång att ungdomarna ibland styrde in samtalet på sådant som inte alltid var relevant för undersökningen men som de gärna berörde. Vi försökte då ändra fokus mot undersökningen och vårt frågeschema igen. Såhär i efterhand när vi lyssnar på ljudupptagningen och läser transkriberingarna av intervjuerna kan dessa stunder då ungdomarna pratade om något annat ses som små ”andningshål” för ungdomen att få ventilera sådant som denne visar intresse för, behärskar och vill dela med sig av.

I Mays bok ”Samhällsvetenskaplig forskning” (2001, s. 156-158) står om det arbete Cannell och Kahns har gjort om vilka tre nödvändiga villkor som ska vara uppfyllda för att en intervju kan anses som lyckad. Det första är tillgänglighet, som berör om intervjupersonen innehar den information som forskaren efterfrågar. Otillräcklig information hos respondenten kan bero på flera orsaker. Undersökningen kan vara retrospektiv och respondenten kan ha glömt alternativt förvrängt informationen. Situationen kan vara sådan att respondenten upplever intervjun väldigt affektiv och därmed känner stress och press som ”blockar” informationen att komma fram. En annan förklaring kan vara att respondenten inte vill svara på grund av religiösa, etiska, politiska eller personliga skäl. Det andra villkoret är kognition och handlar om att respondenten förstår vad som förväntas av denne i intervjun. Såväl den som intervjuar och den som blir intervjuad har förväntningar på det möte som sker dem emellan och det finns underliggande regler från de båda om hur detta sociala möte ska ske. Det är därför viktigt att dessa regler, förväntningar och förhoppningar på varandra klargörs för att mötet inte ska upplevas besvärande och i sin tur påverka den information som framkommer. Det tredje och sista nödvändiga villkoret är motivation. Detta villkor handlar om att forskaren ska få respondenten att känna sig deltagande och betydelsefull, då ett samarbete mellan intervjuare och intervjuperson är en grundläggande förutsättning för undersökningens genomförande. (ibid.)

Vad det gäller tillgänglighet har våra intervjupersoner i allra högsta grad besittit den kunskap som undersökningens syfte efterfrågat. Vem bättre än dem har kunskap och kan berätta om hur de ser på sig själva, sina framtida mål samt möjlighet att uppnå dessa mål? Det faktum att undersökningen har ett här-och-nu- och framåtperspektiv har även möjliggjort att ungdomarna med en stunds eftertanke har kunnat besvara frågan. Villkoren kring kognition och motivation har vi reflekterat mycket över inför intervjuerna och hur vi på ett lättsamt och lättmottagligt sätt ska kunna informera ungdomarna om vilka förväntningar vi har på dem och de kan ha på

oss samt klargöra för dem att deras deltagande är värdefullt för oss och ingår i ett större sammanhang som forskningsmaterial. Redan i kontakt med HVB-hemmen delade vi ut eller mailade även det informationsbrev som var till ungdomarna (se bilaga 1). Detta informationsbrev gick vi sedan igenom vid intervjutillfället innan intervjun start. Det är mycket information för ungdomarna att ta till sig och i intervjutillfället är det många andra faktorer som pockar på ungdomarnas uppmärksamhet. Vi försökte därför att gå igenom den viktigaste informationen med ungdomen och upprepa den vid flera tillfällen för att tillförsäkra registrering av informationen. I intervjutillfället försökte vi väcka och kvarhålla ungdomarnas motivation med hjälp av nyfikenhet, öppenhet och sondering. May (2001) nämner att sondering är en bra metod för att hålla intervjun intressant och levande. Det möjliggör en eventuell utveckling av svaret från respondenten och ökar även chanserna till att forskaren uppfattat respondenten korrekt.

Det finns både för- och nackdelar med kvalitativa intervjuer, liksom i alla forskningsmetoder. Vad som är en adekvat metod i vår undersökning kanske inte är det i någon annans. Som vi nämnt tidigare är forskningsfrågan avgörande för val av metod. Observationer hade kanske fört oss närmare forskningsobjektet och erbjudit en närhet och tätare förhållande mellan oss och ungdomarna. Att vistas i ungdomarnas miljö och se hur de agerar och interagerar i olika situationer med olika människor. Observationer är dock väldigt tidskrävande och kräver både lång förberedelse och undersökningstid för att komma åt ett fullvärdigt resultat. Vi ansåg också att observationer hade gett oss vår uppfattning av ungdomarna utifrån det vi observerat och inte deras upplevelser av sig själva. Därmed hade undersökningen inte svarat på vårt syfte.

Kvalitativa intervjuer går ofta relativt snabbt att genomföra och de bereder forskaren ett brett men ändå djupt material, där respondentens uppfattningar, åsikter, värderingar, berättelser och så vidare skildras utifrån det dem säger som bidrar till att forskaren ges en ökad förståelse till personen och ämnet. En begränsning är att transkriberingen av intervjun efteråt ofta tar lång tid. I och med att vi avsåg att intervju ungdomarna enskilt var det "bara" samtalet oss emellan som behövde transkriberas efter ljudupptagningen. Det hade varit skillnad om vi gjort fokusgruppsintervjuer där flera respondenter hade befunnit sig i rummet samtidigt och en åtskillnad mellan de inspelade rösterna hade behövts göras. Fokusgruppsintervjuer hade i vår undersökning även varit oetiskt, på grund av att de ämnen och frågor vi har undersökt är så pass personliga att detta bäst görs enskilt och inte i grupp. Ytterligare en nackdel med

kvalitativa intervjuer är att det kan vara svårt att få tag i respondenter som vill ställa upp på intervju, något som vi tyvärr i början fick bekräftat till viss del.

5.3 Urval och avgränsningar

Vår valda undersökningsgrupp till denna uppsats är ungdomar som placerats vid HVB-hem enligt SoL eller LVU. En avgränsning gjordes till HVB-hem som endast tar emot ungdomar och inte familjer. Med hjälp av hemsidan www.hvbguiden.se fann vi HVB-hem som var förenliga med vårt urval, totalt fem stycken som alla låg i södra Sverige. Vi tog kontakt med föreståndare till dessa fem HVB-hem, antingen genom både telefon och mail eller bara via mail. I mailen bifogade vi våra informationsbrev (se bilaga 1, 2, 3) till såväl ungdomarna, personal vid hemmet samt till ungdomarnas vårdnadshavare. Av dessa fem var det två stycken HVB-hem som såg sig ha tiden till att vara oss behjälpliga samt visade intresse för undersökningen. Föreståndarna och personalen vid de två HVB-hemmen tog sedan informationen vidare till ungdomarna, som vid intresse fick anmäla sin medverkan. Därefter återkopplade ungdomens kontaktperson eller föreståndaren att intresse till medverkan fanns och vilken dag och tid som var lämplig för intervju.

De HVB-hem vi kontaktade hade samtliga liknande målgrupp, nämligen: tjejer och killar med ADHD, kriminalitet, missbruk, övergrepp och psykosocial problematik. Hemmen bedrevs antingen av kommun/landsting eller i privat regi. De två HVB-hem som de fem ungdomarna vi har intervjuat har bött på skiljer sig åt något. Den ena drivs privat med hela Sverige som upptagningsområde. Det andra drivs kommunalt och vänder sig till kommunens invånare. Det privata HVB-hemmet har ett lägre åldersspann, vänder sig till ett mer varierat klientel och har placeringar enligt både SoL och LVU. Medan det kommunala HVB-hemmet har en äldre målgrupp, är främst inriktade mot missbruk och psykosocial problematik samt bereder endast frivillig vård enligt SoL.

De responderande ungdomarna, både killar och tjejer, är i åldrarna 15-21 år. En gräns vid yngst 15 år valde vi att sätta på grund av att ungdomen då själv får avgöra om denne vill medverka eller inte och samtycke från vårdnadshavare inte är nödvändigt. (Schiratzki, 2011) Vi ville ändå informera vårdnadshavarna om ungdomens medverkan och frågade HVB-hemmen om de kunde vara behjälpliga med sådan vidareinformering, vilket de kunde. Den övre gränsen vid 21 år beslutade vi att ha i och med att klientelet vid de flesta HVB-hem sträcker sig till den åldern, även om ett av våra medverkande HVB-hem har ett högre

åldersspann. Upp till 21 år är det även möjligt för placerade ungdomar som omhändertagits på eget beteende jämlikt LVU 3§ att bo på HVB-hem.

Urvalet vi har använt oss av är ett så kallat self-selected eller självvalt urval, vilket innebär att de respondenter som medverkar i vår undersökning själva har anmält sitt intresse till medverkan och velat delta. Vi började med att ta kontakt med utvalda HVB-hems föreståndare. Vid intresse tog de sedan frågan vidare till personalgruppen, där de som var kontaktperson till ungdomar som överensstämde med vår avgränsning, sedan hörde vidare med ungdomarna om de ville medverka. Därefter var det antingen kontaktpersonen eller föreståndaren som meddelade oss om ungdomarnas intresse och förmedlade tid och datum för intervju. Vi är medvetna om att personalen vid HVB-hemmen agerat ”mellanhand” i vår kontakt till ungdomarna och vi har därför inte själva kunnat styra vilken information ungdomarna fått om vår undersökning eller om personalen har kunnat besvara de eventuella frågor ungdomarna haft kring medverkan. Därför valde vi att redan i ett tidigt skede av kontakten med föreståndarna vid HVB-hemmen bifoga informationsbrevet till såväl personal, ungdom och vårdnadshavare, (se bilaga 1,2,3) för att på så sätt möjliggöra att vår information vidarebefordras. Vi har heller inga garantier på att alla ungdomar, som överensstämde med vår avgränsning, blivit tillfrågade eller informerade om deltagande utan risken finns att personal vid HVB-hemmen informerat och frågat dem som de anser lämpliga till medverkan. I sådana fall resulterar det i att urvalet inte längre är self-selected utan gjort av personal i verksamheten. Vi diskuterade därför möjligheten att istället själva åka till HVB-hemmen och presentera oss och informera om vår undersökning för samtliga aktuella ungdomar och därefter se om intresse till medverkan fanns. Men på grund av svårighet med access till respondenter och därutöver tidsbrist genomfördes detta ej. Vid intervjutillfällena har vi även bett våra respondenter att meddela personal om de talar med en annan ungdom på boendet som vill medverka. På plats på det ena boendet fick vi även träffa de andra boende ungdomarna och som befann sig där vid tillfället. Vi berättade vilka vi var och varför vi var där och undrade om det var fler än de som sagt till som ville medverka. En av de boende visade då intresse till deltagande, men på grund av att denne person endast var 14 år valde vi att vara trogna vår avgränsning vid 15 år, även om kontakt med och samtycke från dennes vårdnadshavare skulle vara möjligt. Vi anser att urvalet varit self-selected och att personals inblandning endast varit hjälpsam samt stödjande för ungdomarna.

5.4 Genomförandet av intervjuer

Inför intervjuerna hade vi telefonkontakt och träffade föreståndarna till de två hem där de ungdomar som visat intresse till medverkan bodde. Då presenterade vi oss själva samt syftet med vår undersökning. En föreståndare var även intresserad av att höra hur vi tänkt kring vårt upplägg av undersökningen. Vid detta tillfälle berättade även föreståndarna om verksamheten och deras klientel. En av föreståndarna upplyste oss om att de ungdomar vi då skulle träffa hade varierande grad av koncentrationssvårigheter och gav oss även råd kring hur vi kunde motivera och uppehålla ungdomarnas uppmärksamhet i våra samtal. Han menade också att vår i förväg angivna tid på 40-60 minuter kunde vara en för lång tid för ungdomarna att hålla koncentrationen uppe. Detta visade sig stämma till viss del. Våra inspelade intervjuer varade omkring 30 minuter och anledningen var dels att ungdomarnas uppmärksamhet efterhand avtog, dels även för att de frågor vi hade oftast inte tog längre tid än så att avhandla. Innan inspelningens början gick det också oftast åt cirka 10 minuter till fika och information med ungdomen.

Inför intervjuerna förberedde vi oss genom att utarbeta ett frågeschema där huvudfrågorna formulerades utefter våra frågeställningar. Vi gick även igenom eventuella förtydliganden och förenklingar av varje huvudfråga samt utformade en eller flera möjliga underfrågor. Vi var måna om att hålla frågorna öppna och utformade på ett sätt som skulle bereda ungdomens svar fritt utrymme. Under arbetets gång testade vi kontinuerligt att ställa frågorna till varandra, för att på så vis känna efter om respondering är möjlig och hur frågan känns att ställas inför. Diskussion kring frågeschemats utformning har även förts med vår handledare, som innan intervjuernas inledning godkände den.

Intervjuerna utfördes på hemmen där ungdomarna är placerade och vi satt ner och samtalade i avskilda rum. I fyra av fem intervjuer träffade vi ungdomarna själva var för sig. En intervju gjorde vi gemensamt, efter att ungdomen lämnat sitt samtycke till detta. Den gemensamma intervjun skedde på grund av att vi båda avslutat våra tidigare intervjuer och endast en ungdom till var intresserad till medverkan. Vi hade till samtliga våra intervjuer med oss någon form av fika som vi började med. Det uppskattades av några men alla ville eller vågade inte ta för sig av det. I samband med fiket gick vi igenom vårt informationsbrev som riktade sig till ungdomarna för att aktualisera informationen och säkerställa att de fått till sig den även muntligt. Vi informerade om de forskningsetiska kraven vi arbetar efter, om hur vi tänkt oss samtalet och frågade hur de kände sig och om de hade några frågor. I de fall ungdomen vi intervjuade var under 18 år underrättade vi även ungdomarna om att deras vårdnadshavare fått

information av personal på HVB-hemmet att intervjun skulle ske. Efter denna informering bad vi varje ungdom att skriva under en samtyckesblankett (se bilaga 4).

I början av intervjuerna var samtliga ungdomar ganska fåordiga och samtalen började lite trevande mellan oss. Efterhand under intervjuernas gång blev de flesta av ungdomarna mer avslappnade och de pratade allt mer. När vi i efterhand diskuterat intervjuerna är vi överraskade över hur öppna och generösa ungdomarna varit med att prata om sig själva. May (2001, s. 155) skriver om den distanssvårighet som kan föreligga vid intervjusituationer. En lyckad intervju föreskrivs ofta vara den då forskare och intervjuperson närmat sig varandra och upprättat vad han benämner intersubjektiv förståelse. Samtidigt finns det ett krav på objektivitet där distans förutsetts mellan forskare och intervjuperson för att resultatet ska bli användnings- och bedömningsbart. Det är forskarens uppgift att upprätthålla denna balans mellan subjektivitet och objektivitet och denne måste vara uppmärksam på ett flertal faktorer, däribland ”rollen” som intervjuare och de egenskaper intervjuaren har kontra intervjupersonens egenskaper. Några sådana egenskaper är till exempel ålder, kön, språk, utbildningsnivå och etnisk härkomst. Dessa faktorer kan direkt eller indirekt påverka insamlingen av empiri. Vi tror att det faktum att vi inte kände ungdomarna sen tidigare och därför inte upprättade någon närmre relation mellan oss underlättade för dem att vara ärliga och öppna med sina tankar och uppfattningar eftersom de vet att vi med största sannolikhet inte kommer att träffas igen. Vi upplevde däremot att vi i intervjusituationen inte riktigt visste vilken roll vi skulle spegla. Ålderskillnaden mellan oss och ungdomarna varierade men var i de flesta fall inte så stor, vilket kanske underlättade för ungdomarna att de kunde samtala med oss som fortfarande var ”unga”. Hur ungdomarna uppfattade intervjusituationen frågade vi dem efter intervjuernas avslut, samtliga sa att den varit bra och att de inte hade något att tillägga. För oss blev rollen däremot något kluven. Trots den låga ålderskillnaden och på grund av etiska omständigheter kunde vi inte samtala som ”kompisar”. Vi satt inte heller där i egenskap av socialsekreterare och vi tydliggjorde före intervjuns början att vi inte hade kännedom om deras ärende hos socialtjänsten eller möjlighet att påverka det samma. Vi var inte heller behandlingspersonal som förde samtalet utifrån behandlande eller terapeutiska premisser. Vi var helt enkelt där som oss själva, som forskare med ett syfte att försöka ta del av och förstå deras syn, tankar och drömmar. Vi diskuterade denna kluvenhet efter våra första intervjuer och reflekterade över att vår roll i intervjun närmast var att leda intervjun utefter våra forskningsämnen och vara mottagliga för den information som kommer och i möjligaste mån respondera objektivt och accepterande för att inte stötta bort eller avskräcka ungdomen

från att öppna sig och berätta fritt. Vi kunde i flera intervjuer även märka att frågor vi ställde angående ungdomarnas framtid och mål i livet var sådant de verkade ha ställts inför tidigare. Vi har en tanke om att sådana frågor kan vara en del som HVB-hemmets personal arbetar med att försöka väcka hos de placerade ungdomarna.

5.5 Bearbetning och analys av intervjumaterialet

Våra intervjuer spelade vi in med diktafon, vilket underlättade vår transkribering samt ökade vår möjlighet att vara fullt närvarande i intervjusituationen. Transkriberingen utförde vi samma dag eller dagen efter våra intervjuer för att intervjusituationen skulle ligga så nära i tid som möjligt och för att inga uttryckta känslor skulle gå förlorade från transkriberingen. Transkriberingen gjordes ordagrann och särskilda uttryck som undringar eller utrop skrevs ut med *frågetecken* och *utropstecken*. Vid paus, skratt, suck eller liknande skrevs detta inom parantes, ( ).

Vår analys av intervjuerna började redan i och med transkriberingarna efter våra första genomförda intervjuer. I samband med de transkriberingarna gjordes naturligt en första genomgång av materialet och vi såg redan där likheter och skillnader som framkommit i ungdomarnas berättelser, vad som framträtt som var särskilt intressant, specifikt och avvikande. Denna första analys tog vi med oss till våra nästkommande intervjutillfällen och gav ytterligare bredd och fördjupning till vårt frågeschema. Sådana löpande analyser skriver Patel och Davidson (2011) om, där de menar att bearbetning av empiri som sker mellan inhämtningstillfällena kan ge idéer till vidareutveckling eller omformulering samt att ny information kan bli tillgänglig utefter det som är värdefullt och tillför undersökningen något.

Under undersökningens gång och främst när vi granskat vår inhämtade empiri har vi haft en hermeneutisk ståndpunkt. Hermeneutik översätts närmast med tolkningslära och innebär att vi som forskare studerar, tolkar och försöker förstå den mänskliga existensens grundbetingelser och människors livsvärld. Hermeneutiker menar att människans existens tolkas och förstås med hjälp av språket och menar vidare att andra människors samt vår egen livssituation går att förstå genom att tolka hur människans existens uttrycks såväl muntligt som skriftligt samt efter människors handlingar och mänskliga livsytringar. (Patel och Davidson, 2011) Hartman (2004, s. 186) beskriver händelseförloppet i en hermeneutisk undersökning med att undersökningsgruppens livsvärld är objektet, och förståelse är det forskaren försöker nå med undersökningens genomförande. Den teoretiska ansatsen ger sådan förståelse genom att försöka beskriva livsvärlden. Därefter är tolkningen central, då forskaren erhåller och

rättfärdig sin förståelse för individens livsvärld. Inom hermeneutiken handlar det inte om att finna den reella sanningen, utan det intressanta är att undersöka hur människor ser på sanningen och vad de tillskriver sin sanning för mening. (Hartman, 2004) Vi ansåg därför hermeneutiken som adekvat eftersom vi ville undersöka hur våra tillfrågade ungdomar ser på sig som person, vad de vill med sitt liv och hur de beskriver vägen dit. Alltså deras egna subjektiva bild på sin livsvärld och inte samhällets generella föreställning om hur självbilden och framtiden för ungdomar i en sådan situation borde eller skulle se ut.

När vi analyserat vår empiri har vi funnit den hermeneutiska cirkeln användbar. För hermeneutikerna är en syn på helheten viktig och forskaren ställer undersökningens helhet i relation till de delar som undersökningen utgör och växlar kontinuerligt mellan del och helhet för att nå en så komplett förståelse möjligt. (Patel och Davidson, 2011) Hartman (2004, s. 191) beskriver den hermeneutiska cirkeln som en växelvis tolkning mellan del och helhet och som till sin början grundar sig på vår förförståelse. Varje del vi som forskare får till oss hjälper oss att förstå och tolka en människas subjektiva uppfattning av världen samt bygger vidare på den helhetsuppfattning vi har av denna människa. En ny del innebär ny information som i sin tur innebär omformandet av en ny helhetsuppfattning. När vi gått igenom våra transkriberingar har vi jobbat med att uppmärksamma signifikativa delar som vi sedan tolkat till en helhetsuppfattning och försökt utröna ungdomens tankar utefter vad denne sagt.

Efter genomgång av samtliga transkriberingar tematiserade vi empirin till två ämnen, *självbild* och *syn på framtid*, utefter våra frågeställningar. Inom dessa ämnen uttryckte ungdomarna såväl likartade som säregna åsikter och tankar, vilket vi försökte lyfta och reflektera i vårt resultat. I resultatet framställs ungdomarnas tankar och åsikter i dels enstaka ord och dels med blockcitat som vi omsorgsfullt valt ut och anser vara innehållsrika och talande. Våra citeringar står samtliga kursiverade. I citeringarna har vi använt oss av olika tecken för att skildra den empiri vi samlat och belysa det ungdomarna har sagt. Dessa tecken är och betyder följande: tre punkter (...) innebär att ungdomen gör ett uppehåll i en mening för att sedan antingen fullfölja meningen eller avsluta den. Två snedsträck (//) har vi markerat då vi använt oss utav citat i samma intervju som inte följt varandra åt utan förekommit vid olika tidpunkter i intervjun eller då vi intervjuare sagt något emellan ungdomens uttalanden. Ord innanför ”klamrar” ([ ]) innebär att vi har lagt till något ord i citatet för att förtydliga det den unge sa.

5.6 Reliabilitet, validitet och tillförlitlighet

Inom kvalitativt riktad forskning är innebörden av begreppen validitet och reliabilitet inte samma som i kvantitativt riktad forskning, där begreppen främst handlar om mätning och instrumentens tillförlitlighet. I kvalitativ forskning delas dessa begrepp istället in i extern och intern reliabilitet och extern och intern validitet. Extern reliabilitet innebär undersökningens möjlighet att replikera. Detta är svårt att uppnå i och med att den sociala omgivning och/eller uppgiftslämnarens uppfattning är föränderlig. Intern reliabilitet handlar om att i de fall undersökningen utförs av flera forskare är det viktigt att dessa är överens om hur de ska förstå och tolka det som ses eller hörs. Extern validitet betyder i vilken grad den insamlade empirin kan generaliseras till andra sociala omgivningar, situationer eller grupper. Den interna validiteten blir hög i en undersökning då forskarens empiri och bakomliggande teori överensstämmer. Andra forskare bedömer och värderar kvalitativ forskning utifrån andra kriterier, exempelvis forskarna Guba och Lincoln som använder sig av termen tillförlitlighet som behandlar undersökningens trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt möjlighet att styrka. Trovärdighet och överförbarhet kan ses som en motsvarighet till intern och extern validitet, medan pålitlighet kan jämföras med reliabiliteten. Möjlighet att styrka och konfirmera motsvarar undersökningens objektivitet. (Bryman, 2011)

Denna undersökning syftar till att ta del av och sätta sig in i våra respondenters upplevelse av, och syn på, sig själva som individer i den situation de befinner sig i och utifrån de förutsättningar de erbjuds. Vårt resultat är subjektivt och färgat utifrån var och en av uppgiftslämnarnas svar och uttalanden. De ungdomar vi intervjuat och som medverkar i vår undersökning motsvarar bara en liten del av den totala urvalspopulation som är möjlig på ämnet. Det faktum att vi är två forskare gör att den interna reliabiliteten riskerar att bli lägre, men vår medvetenhet om vår eventuella intervjuareffekt samt våra gemensamma diskussioner vid utarbetandet av frågeschemat minskar denna risk. Reliabiliteten stärks även genom bandupptagningar och ordagramm transkribering som vi gemensamt lyssnat på och läst igenom. Vad det gäller validiteten tänker vi att det viktiga är att vi har försökt hålla våra teman och frågor i intervjusituationen relevanta och kopplade till undersökningens syfte och frågeställningar. Utifrån Gubas och Lincolns kriterier om tillförlitlighet i undersökningen bemöter vi vår undersökning enligt följande; Trovärdigheten i resultatet stärks av att undersökningen genomförts enligt de forskningsetiska principer Vetenskapsrådet satt upp för humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning (2002) samt att vi under intervjuens gång validerat intervjupersonernas svar om något verkat oklart eller varit tolkningsbart. Vi har

dessutom erbjudit intervjupersonerna, såväl i informationsbrevet som i intervjusituationen, att de är välkomna att läsa igenom den transkriberade intervjun och lämna eventuella yttrande eller förklaringar på innehållet. Detta för att försöka försäkra oss om att inga misstag ska ske då vi går igenom empirin i analys- och tolkningsprocessen. Vad det gäller överförbarhet förklarar Bryman (2011, s. 355) att Guba och Lincoln menar att forskaren med en "tät" beskrivning, så kallad "thick description" förser andra personer med information som de sedan kan bedöma är möjlig att överföra till andra sammanhang eller miljöer. Som vi tidigare nämnt är vårt undersökta underlag allt för litet för att vi ska kunna generalisera vårt resultat till en större population. De ungdomar vi intervjuat vid de HVB-hem vi varit i kontakt med har gett sin subjektiva bild kring sig och sin situation. Vissa erfarenheter och åsikter har intervjupersonerna delat, andra inte. Senare forskning kan tangera dessa åsikter och subjektiva livsberättelser. Det är då upp till aktuell forskare att bedöma vårt resultat som överförbart till dennes undersökning eller inte. I jämförelse med reliabilitet ställer Guba och Lincoln (ibid) pålitlighet, där forskaren med hjälp av kollegor ska ha ett granskande synsätt under hela forskningsprocessen. Vi har tillsammans med vår handledare kontinuerligt diskuterat och reflekterat över genomförandet av intervjuerna samt undersökningens delar. De gånger vi "fastnat" eller intensivt anammat ett perspektiv eller synsätt har vår handledare varit ett värdefullt verktyg som gett oss ett utifrånperspektiv och öppnat våra ögon för andra alternativ än dem vi fördjupat oss i. Kriteriet att kunna styrka och konfirmera handlar om att forskaren ska vara medveten om att fullständig objektivitet ej går att uppnå i samhällslig forskning men utifrån det handla i god tro och försöka garantera uteslutandet av medvetna personliga värderingar. (Bryman, 2011) Vi har under uppsatsens gång hela tiden försökt att vrida och vända på olika tolkningsmöjligheter och diskuterat fram och tillbaka varför vi tolkar på ett visst sätt och inte på ett annat. Här har det faktum att vi varit två som skrivit tillsammans varit väldigt viktigt. Vi har sett på saker såväl enhetligt och olikartat. Vi har kunnat bolla sinsemellan varför vi tror att våra meningar går eller inte går isär kring tolkningen av något och vad som kan ligga bakom det faktum att vi är oeniga. Är det våra personliga åsikter och värderingar som ligger till grund för tolkning åt något visst håll eller är vår kunskap och erfarenhet av ämnet olika.

5.7 Etiska överväganden

I följande kapitel kommer vi behandla de etiska ställningstaganden vi som forskare har stått inför. Vi har särskilt beaktat det faktum att våra respondenter är unga. Vi beskriver de etiska principer vi har jobbat utefter samt hur vi har strävat efter att leva upp till dem.

5.7.1 Vetenskapsrådets forskningsetiska principer

Vetenskapsrådet är den myndighet som distribuerar över forskningsmedel samt har ett överordnat ansvar beträffande etiska krav på forskning i Sverige. (Patel & Davidsson, 2011) Vetenskapsrådet har utkommit med forskningsetiska principer inom humanistisk- och samhällsvetenskaplig forskning. (Vetenskapsrådet, 2002) Meningen med dessa principer är att verka som riktlinjer i relationen mellan forskare och respondent. I forskning uppstår en balansgång mellan allmänhetens gagn av forskningen och skyddet mot obefogad insyn hos forskningsmålgruppen. Denna schism mellan allmännyttan och respondensskydd behandlar Vetenskapsrådet i forskningskravet och individskyddskravet. Dessa krav ska alltid vägas emot varandra och forskaren får ständigt göra en avvägning mellan värdet av undersökningens förmodade nya kunskapsbidrag mot risk för negativa konsekvenser för respondent eller tredje man. Syftet med forskning är att bredda kunskapsunderlaget och att i största möjliga mån framställa kunskap som är trovärdig och betydelsefull för samhällets utveckling. Därför har forskare krav på sig att genomföra forskning som är av betydande karaktär och som håller hög kvalitet. Detta är forskningskravet och betyder att befintlig vetenskap utvecklas och studeras noggrannare samt att tillvägagångssätt att bedriva forskning förbättras. Samtidigt får forskning inte leda till att människor upplever kränkning eller förödmjukelse eller att de lidit fysisk eller psykisk skada. Detta regleras i individskyddskravet och är grundläggande i alla forskningsetiska reflektioner. Vetenskapsrådet har vidare preciserat individskyddskravet till fyra huvudsakliga krav vid forskning, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet, som behandlas utförligare nedan. (ibid.)

Informationskravet

Informationskravet handlar om att informera berörda personer om syftet med undersökningen. Informationen ska klargöra respondentens uppgift i undersökningen samt vilka villkor som gäller i deltagandet. Uppgiftslämnarna informerades om att deltagandet var frivilligt och att de

under forskningsprocessen hade rätt att avbryta sin medverkan. Allt som eventuellt kan inverka på viljan till deltagande ska tydligt framgå av informationen.

Samtyckeskravet

Samtyckeskravet behandlar det faktum att undersökningens deltagare själva har rätt till att bestämma över sitt deltagande. Samtycke inhämtades i ett första stadium från föreståndarna vid de intresserade HVB-hemmen. Därefter erhöles skriftligt samtycke från samtliga ungdomar via en samtyckesblankett (se bilaga 4) vid intervjusituationen.

Medverkande i en undersökning har även rätt att själva bestämma om, hur länge och på vilka villkor de önskar delta i undersökningen. De ska ha möjligheten att avbryta sitt deltagande utan att det vållar dem några negativa konsekvenser. Vi hoppades att noggrann information innan beslut om deltagande i undersökningen samt tillförsäkran om anonymisering i materialet minskar risken för avhopp. I de fall det eventuellt händer önskar vi föra en gemensam dialog med respondenten om det hittills inhämtade materialet kan användas eller inte. Fördelar och nackdelar med medverkan vägs samman och om risken för respondents skada vid användning av materialet är större än forskningsvärdet av kunskapsinhämtningen görs en total strykning. Samtyckeskravet berör även det faktum att uppgiftslämnare inte får utsättas för påtryckningar eller påverkan om de beslutat att avbryta sitt deltagande. Det bör inte heller existera någon beroendesituation mellan forskare och respondent. Schiratzki (2012) skriver om de särskilda krav som ställs på forskaren i samtal med barn. Hon beskriver hur viktigt det är att vara lyhörd för barnet och känna efter under samtalets gång om barnet inte orkar längre eller känner sig obekvämt.

Konfidentialitetskravet

Konfidentialitetskravet berör hanteringen av de medverkandes uppgifter och att dessa personer ska ges största möjliga konfidentialitet. Personuppgifterna och materialet till undersökningen i form av transkriberingar, bandupptagningar och samtyckesblankett, ska förvaras av oss utan obehörigas möjlighet att ta del av det. Alla uppgifter om identifierbara personer har antecknats, lagrats och avrapporterats så att det inte möjliggjorts att enskilda människor identifierats för utomstående personer. I vår undersökning har vi använt oss av fingerade namn. Namn är både lättare att särskilja vid ett större antal och det låter trevligare än IP 1,2,3 och så vidare. Vi kommer inte heller ange namn eller stad på de hem som intervjun med respondenten gjorts vid.

Nyttjandekravet

Nyttjandekravet handlar om att uppgifter och insamlad empiri endast får användas i forskningssyfte och att dessa uppgifter inte får nyttjas eller utlånas i kommersiella eller andra icke-vetenskapliga syften. I informationsbrev till ungdomarna, vårdnadshavarna och personalen (se bilaga 1,2,3) informerades de om att ljudinspelningarna, transkriberingarna samt samtyckesblanketterna kommer förstöras efter uppsatsen blivit godkänd. Ungdomarna informerades även om detta vid intervjutillfället.

5.7.2 Barnforskning

Schiratzki (2011) skriver att forskning på barn, som inte har juridisk samtyckeskapacitet, godkänds i högre utsträckning om kunskapen som efterfrågas inte går att tillförskaffa sig genom forskning på vuxna.

Det individskyddskrav som avser alla forskningspersoner, oavsett ålder, och som innebär att forskning inte får medföra lidande är extra uppmärksammat i barnforskning med respondenter under 18 år. Individskyddskravet regleras även i lag 2003:460 om etikprövning av forskning som avser människor, EPL, som trädde i kraft 1 januari 2004. Regeringen har i prop. 2002/03:50 gjort bedömningen att studentarbeten vid grundutbildning i normalfall inte ska omfattas av EPL och därmed inte genomgå en prövning vid etikprövningsnämnd. Vi har valt att ändå ta i beaktande de punkter som berör forskning kring barn i EPL.

Sedan 1 april 2008 gäller enligt 18§ EPL att då forskningspersoner fyllt 15 år men fortfarande är under 18 år och inser vad deltagande i forskningen innebär ska han eller hon själv informeras om och samtycka till forskningen. Detta kallas positiv samtyckeskapacitet, det vill säga barns rätt att tacka ja till deltagande över 15 års ålder. Vid åldrar under 15 år är det forskningspersonens vårdnadshavare som ska informeras och samtycka till forskning. Schiratzki (ibid.) lyfter fram att om person under 15 år, trots vårdnadshavares samtycke, förstår forskningens syfte och opponerar sig mot medverkan får forskning inte utföras. Detta benämns negativ samtyckeskompetens och innebär att barnets rätt att säga nej till forskning styrs av dess förmåga att inse vad ett forskningsprojekt innebär för hans eller hennes del och bestäms inte utefter ålder. (Schiratzki, 2011)

6. Resultat

I vår resultatdel kommer vi att presentera den empiri vi fått till oss genom våra intervjuer som vi anser vara viktiga utifrån vårt syfte. Resultatet redogörs utifrån två av oss valda teman som vi utformat utefter våra frågeställningar och de svar vi har fått i intervjuerna. Våra teman är: *självbild* och *syn på framtid*. Den insamlade empirin ligger till grund för våra teman och utgörs av såväl likheter som skillnader som framkommit från våra intervjupersoner. Vi kommer presentera sammanfattningar av intervjuerna varvat med citat från våra respondenter.

6.1 Presentation av respondenterna

Här följer en kort presentation av de ungdomar som vi intervjuat. De har som utlovat tilldelats fingerade namn. Namnen har vi valt utifrån Statistiska centralbyråns statistik över de vanligaste namnen på nyfödda år 2011. Autentiskt med det ungdomarna berättat är deras ålder, enligt vilket lagstöd de är placerade samt hur länge de varit placerade. Vi beskriver ungdomarnas placeringar vid såväl det aktuella HVB-hemmet som eventuella tidigare placeringar. Den aktuella placeringstiden utgår ifrån tiden vid intervjutillfället, vecka 17-19 (år 2012).

William – 15 år. Nuvarande placering enligt LVU. Har varit placerad på det aktuella boendet i 1,5 månad. Han har tidigare varit placerad i familjehem sedan 11 års ålder.

Lucas – 17 år. Nuvarande placering enligt SoL. Har varit placerad 1,5 år, varav omkring ett år på det aktuella boendet. Lucas har varit placerad jämlikt LVU tidigare.

Oscar – 15 år. Nuvarande placering enligt SoL. Har varit placerad 1 år och 2-3 månader, varav 7 månader vid det aktuella boendet. Var resterande tid tidigare placerad jämlikt LVU vid ett särskilt ungdomshem.

Alice – 19 år. Aktuell placering enligt SoL. Har varit placerad 1 år och 3 månader vid det aktuella boendet.

Hugo – 21 år. Nuvarande placering enligt SoL. Har varit placerad vid det aktuella boendet i ca 2 veckor. Hugo har tidigare varit placerad jämlikt LVU 6 månader som 15-åring samt har också vid 18 års ålder varit placerad enligt SoL 6 månader vid det aktuella boendet.

6.2 Självbild

6.2.1 Svårigheterna i att beskriva sig själv

Samtliga ungdomar som vi talade med blev överraskade av vår fråga som löd; Hur skulle du beskriva dig själv. De ställde sig alla undrande till frågan och visste inte hur det skulle besvara den. De fann det fortfarande svårt efter att vi förklarade meningen med frågan och försökt förtydliga den genom att ge alternativa frågor såsom; vilka ord skulle du vilja använda om dig själv, vem är du och hur ser du på dig. William uttryckte det såhär:

Hur gör man det? Jag kan inte beskriva mig själv.

Hugo beskrev det som att det var en svår uppgift att försöka sätta ord på vem han är. Han förklarar hur komplicerat det är att beskriva sig själv när han inte riktigt vet vem han är.

Sen är det ju så, jag är mitt uppe i att börja handskas i vem är jag i samhället. Det är svårt, jag håller på att försöka hitta mig själv igen..det är..jag har varit väck i över ett halvår i sträck så..det är lite svårt att veta var man är då.

Det var flera med honom som ansåg det vara svårt, trots att vi i intervjusituationen gav dem fritt utrymme att få förklara och ta den tid på sig som det krävde.

Lucas ställer sig istället uppgiven inför undran. Han ger uttryck för att han förstår frågan men han vet inte hur han ska kunna beskriva sig själv.

Jag är lite dålig på att beskriva mig själv. // Jag är jättedålig på sånt...

Oscar kunde inte beskriva hur han såg på sig själv, han menade att vi skulle ställa frågor som han skulle svara på istället. Vår tanke är att han då tyckte att frågan var stor och diffus. Men om vi istället frågat om han var si eller så hade det inte gett en täckande bild av honom. Vi ville höra hur han med sina egna ord beskrev vem han var. Han hade som merparten av de ungdomar vi talade med svårt att sätta ord på sig själv och vem han är.

Något vi fann paradoxalt när vi gick igenom vår empiri var det faktum att samtliga ungdomar hade svårigheter med att beskriva sig själva, men de angav ändå tveklöst att de kunde vara sig själva vid det HVB-hem de befann sig vid. Hur de kunde veta det kunde de inte förklara men de kände ändå att personen de representerade var dem själva. Det framkom ändå från vissa ungdomar att det fanns tillfällen då de inte uppträdde som sig själva. Till exempel förklarade William att det fanns tillfällen då han ”spelade över”, men menade att det är något ”alla” gör

och han förklarar att det ofta beror på vilka han umgås med. Oscar tycker också att han mestadels är sig själv men de gånger han rökt på eller är aggressiv känner han inte igen sig själv och känner sig omogen och han uttrycker att han inte ser sig som så kriminell som hans handlingar kan tyckas vara. Ungdomarna menade att något som kunde påverka deras agerande var vilken situation de befann sig i och vilket umgänge de var i. De kunde inte ge någon tydligare förklaring till varför det förekom sig så.

Även om ungdomarna kan tyckas ge ett intryck av att uppfatta sig som "identitetslösa" i början av intervjun växte under samtals gång en beskrivning av dem ändå fram och utan att de reflekterade över det presenterade de en bild av sig själva för oss. Mitt i intervjun med Oscar sa han att han var *social, glad* och *aktiv*, vilket för oss framstod som en tydlig beskrivning av honom. När vi uppmärksammade honom på detta blev han nästan lite förvånad själv och menade att det vid tillfället föll sig naturligt men att det är något som är svårt att säga på rak arm.

Alice var den enda som kunde beskriva sig själv vid frågetillfället efter en stunds eftertanke. Hon använde adjektiv som *glad, pigg, lätt för att bli irriterad* och *ibland extremt förbannad*.

6.2.2 Jag i andras ögon

Därefter frågade vi hur ungdomarna tror att andra i deras omgivning skulle beskriva dem. Även denna fråga ansåg många av ungdomarna vara svår att besvara. Svårigheten med frågan uttryckte ungdomarna vara att de inte visste vilka ord andra skulle benämna dem med. Fyra av de fem tillfrågade ungdomarna trodde iallafall att om de skulle bli beskrivna skulle detta vara i positiva ordalag. De trodde folk skulle använda ord som: *schysst, ordentlig, bra vän, glad, trevlig, bryr sig för mycket* och *lugn*. Lucas, Alice och William uttryckte alla att de var nöjda med den uppfattning de trodde andra hade om dem. Oscar menade att beskrivningen av honom ser olika ut beroende på vilka man frågar:

Det finns vissa som beskriver snäll å hjälpsam, det finns [de] som beskriver kriminell och farlig...//Vissa har inte sett att jag är snäll. Vissa har sett att jag blivit tagen av polisen, gjort personrån, slagsmål och allt...men vissa har sett att jag spelar fotboll, jag hjälper å...// När det är en bra dag, då visar jag att jag är snäll men är det en dålig dag då är det slagsmål, personrån och allt...// När jag går ut eller när det händer bråk hemma, tjafs och sånt, då får jag en dålig dag, då gör jag en massa skit...// Jag känner alltid efter[åt], då har jag ångest för saker jag gjort.

Han menar att andras bild av honom speglas utefter det sammanhang och den situation de ser honom i. Han ger uttryck för att flera yttre faktorer spelar in på andras uppfattning av honom och att hans handlingar skulle definiera honom som person.

Hugo, som är den äldsta av våra respondenter, berättade istället att han inte la någon vikt vid vad andra anser om honom. Han menade att det låg utanför hans kontroll att påverka hur andra uppfattade honom och att han själv dömer sig hårdast.

Jag bryr mig inte om vad andra tycker. Jag lever mitt eget liv så jag bryr mig egentligen..absolut inte om vad andra tycker om mig egentligen.// För att det är bara jobbigt att gå och lägga den energin på att störa sig på det. Om de inte skulle uppfatta mig bra då är ju det jobbigt att gå och lägga all energi där. Då är det lika bra att bara fokusera på här och nu.// Om dom säger bra saker så lyssnar jag ju självklart men tycker dom dåliga saker så kan dom inte klanka ner mig mer än vad jag själv redan gör..så jag bryr mig inte om vad dem säger.

6.3 Syn på framtid

6.3.1 Ambition

Hur våra tillfrågade ungdomar såg på sin framtid var en annan viktig punkt utifrån våra frågeställningar. Detta var ett ämne där ungdomarna hade lättare att uttrycka sig. Ungdomarna målade alla upp att bilden de strävade efter var ett "vanligt liv", med arbete, familj och bostad. Några förklarar att ett vanligt liv för dem är ett liv utan sitt *problem* och de såg en *problemfri* framtid framför sig. Oscar beskriver sin bild av ett *vanligt* liv enligt följande:

Jag vill vara typ som alla andra folk, som fixar skolan, utbildning, hjälpa familjen, ha en familj, fru, lägenhet, körkort.//Men nu iallafall vill jag komma hem, som en annan person.

Oscar benämner att hans ambition är att lämna HVB-hemmet som en annan person. Han beskriver hur han gått in som sitt gamla jag och ska komma ut som en ny människa. Han vill ändra sig för sin egen och för sin familjs skull. Han uttrycker att han inte orkar såra sin familj mer och säger hur han vill kunna vara en förebild för sina syskon.

Alla gav uttryck för att framtiden är en viktig aspekt i deras liv och de har alla mål och ambitioner för sin framtid. De förklarar att de inom en fem eller tio års period har nått de mål som de i intervjun uttryckt. Till exempel uttalade samtliga ungdomar vad dem vill arbeta med

i framtiden. Framtidsyrkena varierade och en del hade flera alternativ de kunde tänka sig att välja mellan. Yrkena ungdomarna talade om var; *egen företagare inom bilbranschen, psykolog, ordningsvakt, bilmekaniker, lärare, polis eller behandlingspersonal*. Många av ungdomarnas ambitioner sträckte sig över ett längre tidsperspektiv, där långvarig skolgång och utbildning förutsätts. Alice var en av dem som uttryckte en kluvenhet inför val av yrke och säger att hon kan tänka sig bli en hel del men att hon får vänta och se vad hon har kapacitet till. Majoriteten av ungdomarna sa att de inte vill tänka för långt framåt utan tar dagen som den kommer. De ger uttryck för att ha en bild av vad de kan tänka sig att göra eller vara men har ingen tydlig plan på hur de ska komma dit.

Hugo säger att han var trött på sitt leverne och var innan sin nuvarande placering hemlös 1,5 månad då han under den tiden använde sig av droger mer än tidigare för att han skulle orka klara sin situation. Han beskriver att hans mål i framtiden är det som gett honom motivation till att söka hjälp och att förändra sitt liv.

Jag har kommit till insikt...jag har ett mål med mitt liv också, jag vill bli lärare och det SKA jag bli! // Jag var trött på att leva såhär.

Han fortsätter att berätta om hur han ser på sin framtid. På frågan om var han ser sig själv om 5 år, för han ett motsägelsefullt resonemang kring hur han tycker att det är onödigt att tänka så långt fram i tiden. Han berättar hur han har en plan som sträcker sig ett år fram i tiden, tills då han ska börja studera till lärare. Sedan vill han inte planera mer för han menar att det kan dyka upp saker som leder han in på ett annat spår. Hugo samt tre till av ungdomarna skildrar hur de inte tänker särskilt långt fram i tiden utan att de tar dag för dag istället. Hugo förklarar sin närmsta framtid såhär:

Jag har bostad...lärare, drogfri...sen är det väl inte nått...resten får man väl ta som det kommer.// Jag har ju en plan som jag vill genomföra, men jag vill ju inte planera alldeles för långt fram.// Det är bara onödigt...för att man kan ångra sig på vägen och detta är 1 år framåt och jag vill inte planera alldeles för långt...det kan hända grejer. Det kan hända andra grejer som leder mig in på ett annat spår. Man vet ju aldrig...jag vill inte planera för mycket. Jag vill gärna ha utrymme till andra grejer som kommer in i livet också.

Likaså beskriver Alice hur hon också tar dag för dag men menar att om det är något som hon verkligen vill tycker hon att det är viktigt att tänka på framtiden.

6.3.2 Betydelsefullt i livet

När vi samtalade med ungdomarna om framtiden var en grundläggande skolgång med fullständiga betyg något som alla la vikt vid. För att klara sina mål menade också alla att skolan och studierna var avgörande och att det i första hand var målet de skulle uppnå. Som Lucas säger:

Först och främst vill jag gå klart skolan och få mina betyg där.

Även William betonar vikten av att få sina betyg och beskriver hur hans betyg har blivit sämre och sämre under tiden på högstadiet. Han berättar att alla brukar säga till honom att han kan om han vill och att han har lätt för sig att lära, vilket han själv håller med om. Han beskriver hur han vill mer än han orkar och att det är jobbigt.

Oscar berättar hur viktigt frihet är för honom. Han uttrycker att han har lärt sig mycket vid sin nuvarande placering på HVB-hemmet, sådan lärdom ansåg han inte att han fått vid sin tidigare placering på ett särskilt ungdomshem. Oscar berättar att han märker stor skillnad mellan dessa placeringar. Han upplevde att vara inlåst vid ett särskilt ungdomshem inte hjälpte honom. Oscar beskriver hur jobbigt det var att vara inlåst och inte ha möjlighet att kunna ventilerat sin ilska eller frustration. På HVB-hemmet menar han istället att han kan hantera sådana känslor genom att få tid för sig själv, kunna gå ut och gå eller springa en runda, något som han ansåg hjälpte honom.

Förutom skolan berättar William även att han tycker hälsan och att vara lycklig är viktigt. Han definierar även vad lycka för honom innebär;

[Att] må bra...ja å att ha någonting som man blir lycklig av, då må man ju perfekt, då kan det inte bli bättre. // Som typ familj, flickvän å allt sånt väl, man har ett bra jobb..man har ett..då är det perfekt ju. // alltså min egna familj.

Även Hugo och Oscar tillskriver familjen som viktig. När William pratar om familj menar han sin framtida familj, medan i Hugo och Oscars fall är det den familj de redan har som är central. Hugo beskriver sin familj som följer;

Min mamma, hennes man å mina syskon.

Alice pratar också om att hon tycker hälsa är viktigt och hon menar att hon med ett gott välmående har möjlighet att hjälpa andra.

Det viktigaste i mitt liv är nog att jag själv mår bra. Så då, då kan jag liksom hjälpa mina kompisar som mår dåligt och också mycket lättare.

7. Analys

Under denna rubrik gör vi en sammansatt analys av det resultat vi tidigare framställt. Vi kommer att presentera de resultat vi fått fram av vår empiri utifrån våra två övergripande teman, *självbild* och *syn på framtid*. Empirin kommer vi knyta till våra tidigare nämnda teorier och tidigare forskning kring ämnet.

7.1 Självbild

Som tidigare nämnt uttryckte samtliga ungdomar att det fanns en svårighet i att beskriva vem de är. Om frågan upplevdes komplicerad eller svår att förstå gav vi dem flera alternativ som beskrev frågan enklare och mer tydligt, vilket inte gav några ytterligare resultat. Våra tankar har gått kring om dessa ungdomar inte är vana vid att beredas sådana ”fria” utrymmen att få berätta om sig själva. Samtidigt är samtal om sig själv och sina mål en central del av behandlingen där vård- och genomförandeplaner upprättas.

Jerlang et al (1999) beskriver hur Erikson menar i sin teori om identitetskrise att tonåren är en extra känslig period, där utgången kan resultera i identitetsförvirring eller en negativ identitet. Som Erikson benämner det skapas och upprätthålls synen på sig själv i samspel med andra och är beroende den sociala omgivningen individen befinner sig i. Oscar och Hugo berättade om hur de tidigare tillhört umgängen där missbruk och kriminalitet var en stor del av deras liv. Som Jerlang et al (ibid.) förklarar menade Erikson att sådana sociala omgivningar kan vara bidragande till en individs negativa identitetsskapande. Ungdomarnas placering innebär för dem nya sociala sammanhang där de får en möjlighet att arbeta med sin självbild.

Samtidigt betyder placering ett boende tillsammans med andra ungdomar som de inte valt att umgås med eller som de inte känner sedan tidigare och som de under ”normala”

omständigheter kanske inte hade umgått med. Andreassen (2003) framhåller som tidigare nämnt att en avgörande faktor för effekten av behandlingsresultatet är den sammansatta gruppen ungdomar. I samtalen med ungdomarna pratar vissa av dem om de relationer de har till de andra ungdomarna på boendet. Lucas berättar hur han tycker ungdomarna har blivit vänner och att de gör gemensamma aktiviteter ihop med varandra vid det HVB-hem han bor på. Hugo har bara varit placerad omkring två veckor när vi intervjuar honom, men han pratar om hur han har börjat prata med andra som går på samma behandlingsprogram som honom. Han beskriver hur de flesta som bor där är ungefär i hans ålder och att de är trevliga. William berättar om hur han efter 1,5 månad på boendet hamnade i slagsmål med en annan kille som bor på hemmet. Han berättar med eftertryck att han inte tycker det är *okej* att behöva slåss när

han försöker få det bättre och lösa sina problem. Han uttrycker att *det baah tar ju sönder hela jävla skiten*.

Som Oscar beskrev det så identifierar han sig med sina ”dåliga” handlingar, vilket då betyder att avsaknaden av dessa handlingar ger honom tillfälle till en annan identitet. Han beskriver det som att han ska komma ut från HVB-hemmet som en ny människa. Oscar berättar även om hur hans syn på sig själv och tro på andras uppfattning av honom beror på vilken social omgivning han befinner sig i. Erikson förklarar denna växlande självbild och varierade syn på sina sociala relationer som ett möjligt uttryck för identitetsförvirring. Efter samtalet med Oscar funderade vi över om han möjligen bär en konflikt inom sig där han försöker avskilja en ”bra” och en ”dålig” Oscar. Hans sätt att framställa sig själv som två personer beroende på vilken situation han befinner sig i, ser vi som ett sätt att hantera sin identitet beroende på samspelet med andra.

Jerlang et al. (1999) pratar om hur Erikson i sin teori definierar hur identitetsförvirring sker då den unge inte lyckas hitta sig själv och sin inriktning i livet. De unga i vår undersökning är samtliga i tonåren eller i början av sin vuxendom och som Erikson förklarar är en viss identitetsförvirring ”normal” i dessa åldrar och att denna underlättas av kontakt till förstående och respekterande vuxna. Det är dock svårt att säga om den ”identitetslöshet” som våra intervjuade ungdomar uttrycker kan benämnas som mer eller mindre identitets förvirrat än ”normalt”. Lucas framstår för oss i intervjusituationen som något introvert och han ger uttryck för att vara sluten inför sin identitet, framtid och vad som är viktigt i livet. Det faktum att han inte kan beskriva sin bild av sig inom något av dessa områden kan enligt Erikson tyda på tecken på identitetsförvirring, vilket kan leda till en uppgiven syn på framtiden. Samtidigt har vi bara träffat honom vid ett intervjutillfälle och vet därför inte hur han agerar och uttrycker sig kring sig själv och sin framtid i ”vanliga” situationer. Kanske kände han sig blyg och osäker i intervjun, vilket påverkade att han framställde sig själv som restriktiv och osäker. Samtidigt tillfrågades han efter intervjun om han tyckt det känts *okej*, vilket han gjort.

Som vi säger redan i resultatet fann vi det motsägelsefullt att ungdomarna hade svårt att beskriva sig själva och vilka dem är när de flesta utan tvekan kunde säga att de alltid är sig själva. Vad de menade med att vara sig själv kunde de heller inte svara på. Vi funderar över om det antingen är så att de egentligen har en bild av sig själva men har svårt att sätta ord på den men att de iallafall känner att de kan vara sig själva. Eller finns det för dem en negativ klang över att ”inte kunna vara sig själv” och att det är något de inte vill ge uttryck för att

vara. Ett nej på den frågan hade kanske framstått bokstavligt som att de är en annan person, vilket de kanske inte heller anser sig vara.

Jerlang et al. (1999) skriver om hur Erikson beskriver hur en otillfredsställande utgång ur identitetskrisen kan ligga till grund för negativ påverkan genom hela livet. Därför åligger det, det HVB-hem som ungdomen bor på stort ansvar att agera som en stödjande och motiverande part i arbetet med ungdomen. Andreassen (2003) tar i sitt arbete om institutionsforskning upp hur resultatrik behandling förutsätter goda behandlingsprinciper, att verksamhetens behandlingsmetoder anpassas till den enskilda ungdomen och att ungdomen bereds gott samarbete med skola och familj. Utöver dessa faktorer inverkar även verksamheten och dess personals agerande i avgörande situationer på hur effektiv behandling ungdomen ges.

Levin (1997) visar i sin studie även hur viktigt det är för ungdomar att informeras om placeringen, anledningen till den och få en uppfattning om hur lång behandlingstid som är aktuell. Fyra av de fem ungdomar vi intervjuade var samtliga väl insatta i sin placering och vad den innebär. William var den enda som gav uttryck för att inte förstå allvaret i placeringen och uttryckte att den bara var en temporär lösning. Tiden framstod som väldigt viktig för ungdomarna. De beskrev sin nuvarande och sina tidigare placeringar i exakta tidsangivelser och William angav till och med det datum han kom till det HVB-hem han var vid nu och när den tidigare placeringen vid 11-års ålder skett. Oscar rättade oss när vi i intervjun sa fel på någon månad och det framkom i stunden tydligt att tiden var väldigt viktig för honom. Levin (ibid.) nämner även hur han i sina studier vid Råby ungdomshem har kunnat skildra olika anpassningsstrategier ungdomarna använder sig av för att hantera sin situation. Efter intervjuer och analys av det insamlade materialet framkommer det mer eller mindre tydligt att våra ungdomar också har sätt att handskas med olika omständigheter. Vi anser oss ha för lite information och vetskap om ungdomarna för att rakt av kunna applicera Levins strategier på de unga men vi ser på vissa av dem mer än andra tydliga drag till anpassnings sätt. Till exempel uttrycker Oscar det som att han sätter stor tilltro till att så väl socialtjänst som personalen vid boendet vet vad som är bäst för honom och han säger att han gör bäst i att följa reglerna. Detta kan jämföras med Levins anpassningsstrategi som han kallar för strategisk följsamhet.

7.2 Syn på framtid

Levins (1997) forskning och omnämmandet av det som framstod viktigt för ungdomarna utifrån hans studie kan till viss del kopplas till Antonovskys (2005) begrepp KASAM som

betyder känsla av sammanhang. KASAM förklaras utifrån motpolerna ”sjukdom” och ”friskhet” och en individs grad av KASAM avgör om denne rör sig mot den ”friska” eller ”sjuka” polen. När det gäller komponenten *begriplighet* visar ungdomarna på att alla utom en förstått varför de placerats. De visar även insikt på att allt kan hända i framtiden och att många av dem därför tar en dag i taget och inte tänker för långt framåt. De uttrycker också förståelse för hur skola och betyg är avgörande om de ska kunna nå sina mål. Likaså skriver Höjer och Sjöblom (2011) om hur en viktig aspekt som framkom i deras studie av ungdomar var att det stod tydligt att ungdomarna tillskrev sina skolerfarenheter stor betydelse. Många av dessa ungdomar hade en ofullständig skolgång sedan tidigare med skolk, utestängning, otillräckliga prestationer samt placering vid särskola. Dessa erfarenheter av misslyckade skolgångar hade negativt format självbilden hos de ungdomar som medverkade i undersökningen. I Höjer och Sjöbloms (2011) undersökning gjordes en uppföljning av samma ungdomar 1,5-2 år senare, där de ungdomar de intervjuade betonade att förändringen från negativa till positiva resultat i skolan var en viktig vändpunkt för dem.

Antonovsky (2005) behandlar även det faktum om individen anser sig förfoga över de resurser som krävs för att hantera framtida situationer, och benämner denna komponent *hanterbarhet*. I vår studie lyfter några av ungdomarna hur de behandlingsmetoder eller lärdomar från boendet som de tagit till sig ska kunna agera underlättande för dem. Hugo menar att hans arbete med impuls kontroll ska kunna hjälpa honom stå emot framtida återfall till missbruk och att meditation ska bereda honom större koncentrationsförmåga och avslappning. Alice står obeslutsam inför sitt framtida karriärsval och hon uttrycker hur det blir en senare fråga och att hon får se vad hon har för kapacitet. Alla ungdomarna visar på att de ser mening i att nå sina ambitioner och de ser skolan som en utmaning och nödvändighet för att kunna realisera sina mål. Det är just *meningsfullhet* Antonovsky säger är den tredje och sista komponenten i KASAM. (Antonovsky, 2005)

Från intervjuerna framstod vikten av god skolgång som den främsta gemensamma nämnaren. De beskrev samtliga hur de ville klara av skolan och få sina betyg. Andersson (2008b) framhåller skolan som en viktig skyddsfaktor om denna är positivt utvecklande för ungdomen. Andersson berör flera risk- och skyddsfaktorer och hon menar att de samtliga kan agera både skyddande och riskfyllt beroende på situation. Några exempel på sådana faktorer är; kön, ålder, skola och sociala relationer. Ungdomarna i vår undersökning tillhör redan en utsatt grupp och flera av dem är placerade utanför sin hemkommun, vilket innebär att de bytt skola i och med placeringen. Detta kan ge en ökad risk till fortsatt dålig skolgång. De unga vi

intervjuade visade på att de ansåg skolan vara viktig då den förutsattes för infriandet av deras mål och ambitioner för framtiden. I deras berättelser framställde de tro på sig själva att de skulle klara skolgången och de beskrev hur skolan allteftersom går bättre och bättre för dem. Utifrån Vinnerljung et al, (2011); Levin, (1997); Andreassen, (2003); Andersson, (2008b) samt Höjer & Sjöblom, (2011) verkar dessa aspekter skyddande för ungdomarna och en god skolgång med motivation och stöd från omgivningen gör skolan till en skyddsfaktor.

Andersson (2008b) betonar även betydelsen av sociala relationer och hur de kan operera skyddande. Hon framhäver kompisrelationer som viktiga för ungdomen. Även Andreassen (2003) förklarar att det för ungdomens förändring är viktigt med samarbete med ungdomens skola och familj. Beroende på hur dessa relationer ser ut kan de för ungdomen verka som antingen risk- eller skyddsfaktorer. Hugo beskriver hur han under pågående placering fortfarande umgås med sina missbrukande vänner, vilket i hans behandling mot drogmisbruk kan vara en riskfaktor då han ännu exponeras för sin problematik. Alice målar upp en bild av hur dels hennes vänner var viktiga för henne men också att hon, utifrån deras uppfattning verkade vara viktig för dem. Dessa sociala relationer kan då ses som en skyddande faktor för henne. William och Lucas, som båda bodde vid samma HVB-hem, berättade hur de trots ofrivillig förening funnit vänskap hos varandra och andra ungdomar vid boendet. Levin (1997) beskriver hur ungdomar som i hans studie placerats vid ett särskilt ungdomshem tillsammans kunde agera för varandra både som skyddande och riskfyllt. De kan känna samhörighet, igenkänedom och stöd från ungdomar i liknande situation som de själva. Det kan även resultera i att ungdomarna ”drar” ner eller utmanar varandra till att utföra ”dåliga” handlingar. Under intervjuernas gång vidrörde några av ungdomarna olika situationer då de tillsammans med andra utfört *dumma* handlingar. När de berättar om detta i intervjuerna uttrycker ungdomarna att de har en stark uppfattning om vad som är rätt och fel. De benämner dessa handlingar med *onödigt, omoget, dumt, inte okej, inte värt det och skit*.

Ungdomarna vi talat med är alla riskbarn utifrån Anderssons (2008b) benämning. Trots detta uppvisar de motståndskraft till förändring i och med de positiva framtidsutsikter de presenterar, de beskriver hur de har haft olika problem men att de tycker det börjar gå bättre och bättre, att de är motiverade till förändring, känner tillit till behandlingen och stället de bor på. Det är denna bemästring ”mot alla odds” som såväl Werner & Smith (2003), Borge (2012), Andersson (2008b) och Claezon (2005) talar om när de i sina studier talar om begreppet resiliens.

8. Slutdiskussion

Detta uppsatsskrivande har varit en intressant och lärorik resa och våra intervjuer med ungdomarna har inte bara genererat oss kunskap utan deras berättelser har öppnat våra vyer för ett annat perspektiv. Utifrån barnperspektivet och barns perspektiv som vi berört under kapitlet om tidigare forskning framkommer vikten av att vuxna arbetar med barns bästa i fokus samt hur viktigt det är att göra barns och ungdomars röster hörda. Vi ser det därför som motsägelsefullt när Schiratzki (2011) skriver hur barn endast ska agera som respondenter i undersökningar där svaren inte kan ges av vuxna. Tanken som väcktes hos oss var att ungdomars rätt att få uttrycka sig borde väl alltid vara en central fråga. I vår intervju med Alice bekräftar hon hur bra hon tyckte det var att vi pratade direkt med ungdomarna för att få en uppfattning om hur just de ser på sig själva och sin situation. Till en början var det svårt att få tag i ungdomar att intervjuas och vår tanke blev då att intervjuas personal vid HVB-hemistället. Vårt syfte hade då varit att utifrån deras perspektiv få ta del av deras tankar och funderingar kring ungdomars syn på sig själva och sin framtid. Flera ungdomar visade sedan intresse till medverkan i vår studie och bidrog till att vi kunde hålla fast vid vår ursprungliga plan och idé, vilket vi är väldigt glada över. Vi anser liksom Halldén, Rasmusson och Gilligan att det är viktigt att låta barn komma till tals och agera aktör över sina egna liv, för vem kan bättre beskriva hur de har det än dem själva.

Före de första intervjuerna var vi väldigt nervösa och undrade hur det skulle gå och hur ungdomarna dels skulle uppfattas oss och dels hur de skulle reagera på våra frågor. Vi hade med oss lite fika och godis och inledde intervjuerna med att samtala om allmänna grejer såsom deras intressen och fritid. Detta upplevde vi gjorde situationen lättsam och bidrog till en avslappnad, lugn och trygg stämning. Om ungdomarna upplevde tillfället likadant kan vi inte svara på. Vi avslutade intervjuerna med att höra hur de tyckte det hade känts och gått och då svarade samtliga att de tyckte det känts bra. Vi hoppas att detta var ett genuint svar.

Vi förvånades över hur de allra flesta av de ungdomar vi talade med var väldigt öppna och generösa om att berätta om sig själva. De svarade inte bara på våra frågor utan berättade ofta mycket mer än om de områden vi berörde. Till exempel var det många av dem som berättade om deras placeringshistorik och problematiken bakom placeringarna. Vi kan tänka oss flera anledningar till att ungdomarna varit så öppna. Kanske är det så att de är så vana vid att svara på frågor, från till exempel socialtjänst och personal vid boenden, som rör deras placering. Samma instanser kan även ha berättat för dem många gånger om orsaken till och innebörden

av placeringen, vilket möjligen bidragit till att de kan upprepa det för oss i intervjun. I samtalen står det klart att ungdomarna förstår vad de olika placeringarna betyder och är väl insatta i den fackterminologi som råder utifrån socialtjänstens sida vid sådana slags insatser som berör dem. Kanske var de också måna om att få förklara sig för oss, att sätta in oss i kontexten till varför de är placerade. Vi tror även att en anledning, antingen i sig själv eller kompletterande någon tidigare nämnd anledning, kan vara att dem och deras historia är något som de verkligen har vetskap om och kan berätta om. Våra frågor om framtid och ambitioner kan vara svårdefinierade och uppfattas vaga för dem. Därför kan de emellan varven vilja prata om sådant de behärskar och vet att de känner till. Efteråt har uppmärksammandet av detta lärt oss att intervjua barn är en teknik, där det är viktigt att vara flexibel och lyhörd och att möta ungdomen utifrån dennes samtalsintressen. Att använda ett formellt språkbruk var inte viktigt utan det var viktigt att både ge och ta i intervjun genom att inte vara för intensiv med att få svar på sina frågor utan emellanåt ge ungdomen en chans till återhämtning och prata om något annat. Detta var en viktig aspekt då flera av de ungdomar vi intervjuade hade mer eller mindre koncentrationssvårigheter, vilket bidrog till att det var en svårighet att behålla deras uppmärksamhet. Det var också i dessa stunder då vi talade om annat som ungdomen upplevdes mer förtroendefull gentemot oss. Att ett förtroende tenderade till att växa fram under intervjun kanske också gjorde det lättare för ungdomarna att vara öppna och svara på våra frågor som vi ställde utifrån frågeschemat. Det var samtidigt många gånger som det i dessa stunder framkom viktig information som vi annars kanske inte hade fått svar på med hjälp av våra frågor.

Ungdomarna hade svårt att greppa de frågor som var stora och övergripande. De gav uttryck för att vilja ha mer precisa frågor. Under intervjuernas gång förekom det tillfällen då ungdomarna benämnde sig själva med något negativt såsom *jag kan inte* och *jag har inte många hjärnceller*. Vid dessa tillfällen responderade vi genom att försöka ge ungdomarna positiv kritik, vilket de upplevdes ha svårt att ta till sig. De bortförklarade ofta berömmen genom att till exempel börja prata om något annat.

Under intervjuerna framstod ungdomarna vissa stunder som motsägelsefulla. De kunde i ena stunden säga en sak men senare kunde de säga emot sig själva. Till exempel när de pratar om framtiden beskriver de hur de tar dagen som den kommer och ogärna planerar för långt framåt. Samtidigt säger många av dem att de vill jobba inom yrken som kräver flera års studerande och flera av dem beräknar ha nått sitt mål redan inom en femårsperiod. De verkar tro att deras mål går snabbare att förverkliga än vad det kanske i verkligheten gör. Om detta är

en slags naivitet som delas av just dessa ungdomar eller om det är vanligt bland ungdomar överlag är svårt för oss att säga. Vi tycker det är fint att de unga uttrycker en hoppfull framtidsbild och att de är motiverade till att nå sina mål. Kanske målen inte realiserar inom den tid de tänkt sig men målen i sig visar på en känsla av meningsfullhet och framtidstro. Parallellt med detta presenterar några av ungdomarna en framtid utan sin problematik, där de är *färdiga* med sin behandling. Några beskriver hur de väntar på en känsla av att vara *klar* men kan inte närmre förklara när denna känsla infinner sig. Vi funderar över om detta resonemang är ett sätt för ungdomarna att hantera sin situation och kunna se att de med tiden kommer ha genomfört sin behandling. I allmänhet tyckte vi att ungdomarna förde ett moget resonemang för sin ålder och vi kunde vid vissa tillfällen i somliga intervjusituationer uppleva den unge som såväl yngre och äldre än vad den var. Ungdomen upplevdes som äldre då samtalen handlade om placeringen/placeringarna eller händelser i samband med den/dessa. De förde ett genomtänkt samtal kring sina framtida yrken, där de flesta av dem ville jobba med människor. Kanske ser de dessa yrken som en möjlighet att ge något tillbaka. Ungdomarna själva beskrev hur de ibland kunde uppleva sig som omogna när de gjorde vissa händelser och beskrev dessa som *rätt* och *fel*.

En utförd grundläggande skolgång är viktig utifrån samhällets synpunkt, det är vägen till vidareutbildning och arbete. Ungdomarna betonar hur viktig skolan är och de säger samtliga att de i första hand vill uppnå fullständiga betyg. De beskriver att skolan är jobbig och tråkig men vet hur betydelsefull den är. Vi tycker det är hoppfullt att ungdomarna tillskriver skolan sådan angelägenhet då vi tidigare belyst hur studier visat på att en dålig skolgång i tidig ålder lägger grunden för sämre förutsättningar i livet. Vi tänker att det åligger HVB-hemmen ett ansvar vad det gäller att samarbeta med skolan samt motivation och stöd från personal på boendet för att ungdomarna ska kunna få den skolgång de faktiskt vill ha.

Tack vare denna undersökning har vi lärt oss mycket som vi kan använda oss av i framtiden. I samband med transkriberingarna har vi lagt märke till att det fanns många följdfrågor som vi i situationen inte var uppmärksamma på att ställa. Detta kan relateras till det faktum att vi inte hade någon större erfarenhet av att intervjua sen tidigare men vi kände hur vi mer och mer växte in i rollen för varje gång. I takt med att vi blev mer bekväma i intervjusituationerna kände vi oss mer närvarande och avslappnade och våra intervjuer blev efterhand mer fria och ostrukturerade. Om tid och tillfälle funnits hade det varit intressant att göra en uppföljande intervju där vi hade tillämpat Antonovskys KASAM-formulär (se bilaga 6). En mätning av KASAM och de tre komponenterna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet, hade

kunnat användas som ett komplement till intervjuerna om ungdomarnas självbild och framtidsvisioner. Deras berättelser i intervjun hade kunnat sättas i relation till deras värde på KASAM och därmed gett en bild av hur de möjligen förstod sin situation, kunde hantera den och eventuella framtida utmaningar samt hur de isåfall tillskrev dessa utmaningar meningsfullhet. Detta är något som vi hade kunnat tänka oss att forska vidare kring. Överlag anser vi att forskning kring, om och på ungdomar i utsatta situationer, såsom placerade, alltid behöver göras. Deras röster behöver höjas.

Referenslista

- Andersson, Gunvor (2008) Barndomens placeringar och ungas tillbakablick. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2: 76-96.
- Andersson, Gunvor (2008) *Utsatt barndom – olika vuxenliv. -ett longitudinellt forskningsprojekt om barn i samhällsvård*. Stockholm: Stiftelsen allmänna barnhuset.
- Andreassen, Tore (2011) *Institutionsbehandling av ungdomar: vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia.
- Andrews, D.A & Bonta, James (2007) *Risk-Need-Responsivity Model for Offender Assessment and Rehabilitation*. Canada: Public Safety. Carleton University.
- Antonovsky, Aaron (2005) *Hälsans mysterium*. Andra upplagan. Stockholm: Natur och Kultur.
- Borge, Anne Inger Helmen (2012) *Resiliens – risk och sund utveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Andra upplagan. Malmö: Liber AB
- Claezon, Ingrid (2005) *Mot alla odds – Barn till narkotikamissbrukare berättar om sin uppväxt*. Stockholm: Bokförlaget Mareld.
- Gassne, Jan (2008) *Salutogenes, Kasam och socionomer*. Lunds universitet: Socialhögskolan.
- Gilligan, Robbie (2002) The Importance of listening to the child in foster care. I: Jessica Kingsley (red.) *Issues in foster care*. Andra upplagan. Great Britain: Jessica Kingsley Publishers.
- Goffman, Erving (1973) *Totala institutioner: fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag
- Halldén, Gunilla (2003) Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 8 (1–2): 12–23
- Hartman, Jan (2004) *Vetenskapligt tänkande – Från kunskapsteori till metodteori*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Hwang, Philip & Nilsson, Björn (2003) *Utvecklingspsykologi*. Andra upplagan. Stockholm. Natur och kultur.
- Höjer, Ingrid & Sjöblom, Yvonne (2011) Att stå på egna ben – om övergången från samhällsvård till vuxenliv. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1: 24-40.
- Jerlang, Espen (red.) (1999) *Utvecklingspsykologiska teorier*. Tredje upplagan. Stockholm: Liber.
- Levin, Claes (1997) *Ungdomar i tvångsvård. Råbyundersökning 94*. Statens institutionsstyrelse SiS, Rapport 2.
- May, Tim (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Patel, Runa & Davidsson, Bo (2011) *Forskningsmetodikens grunder*. Fjärde upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Phoenix, Ann (2009) Accounting for themselves as socially constrained agents: Young people, positioning and identities. I: Markström, A-M, Simonsson, M, Söderlind, I & Änggård, E (red.) *Barn, barndom och föräldraskap*. Stockholm: Carlsson

Prop. 2002/03:50. *Etikprövning av forskning*.

Rasmusson, Bodil (2011) Barnperspektivet och barns delaktighet. I: Thorbjörn Hjort (red.) *Social barnavård – några utmaningar Glimtar från forskning ur olika perspektiv*. Lund: Socialhögskolan.

Sallnäs, Marie (2000) *Barnavårdens institutioner – Framväxt, ideologi och struktur*. Stockholm: Socialhögskolan.

Schiratzki, Johanna (2011) Etik och samtycke i barnforskning. *Förvaltningsrättsliga Tidskrift*, 1:131-146

Socialstyrelsen (2010) *Social rapport 2010*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2009) *Barn och unga – insatser år 2008*. Stockholm: Socialstyrelsen

Socialstyrelsen (2010) *Barn och unga – insatser år 2009*. Stockholm: Socialstyrelsen

Socialstyrelsen (2011) *Barn och unga – insatser år 2010*. Stockholm: Socialstyrelsen

SOU 2009:99. *Vanvård i social barnavård under 1900-talet*.

SOU 2011:61. *Vanvård i social barnavård – slutrapport*.

Steinar, Kvale (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Unicef (2008) *Handbok om barnkonventionen*. Stockholm: Unicef.

Werner, E. Emmy & Smith, S. Ruth (2003) *Att växa mot alla odds- Från födelse till vuxenliv*. Stockholm: SFPH.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk- och samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm. Elanders Gotab AB.

Vinnerljung, Bo & Sallnäs, Marie (2009) Samhällsvårdade tonåring som vuxna – en uppföljande registerstudie. *Socionomens forsknings supplement*, 25 (3): 6-43

Vinnerljung, Bo, Berlin, Marie & Hjern, Anders (2011) School performance in primary school and psychosocial problems in young adulthood among care leavers from long term foster care. I: Stockholms universitet (red.) *Children and youth services review*, 33 (12): 2489-2494.

Internet

Media Compro (u.å) HVB-Guiden. [Tillgänglig: www.hvbguiden.se Hämtat: 2012-04-09 till 2012-04-30].

Regeringskansliet (2011) Regeringens åtgärder för att förhindra upprepning. [Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/15109/a/174651> Publicerat: 2011-03-02. Hämtat: 2012-05-03].

Svensk författningssamling (SFS)

SFS 1990:52 *Lagen om särskilda bestämmelser för vård av unga.*

SFS 2001:453 *Socialtjänstlagen*

SFS 2003:460 *Lag om etikprövning av forskning som avser människor.*

Bilagor

Bilaga 1

Hej!

Vi, Linda Eriksson och Sandra Johansson, läser till socionomer vid Kristianstad högskola. Vi är nu inne på vår sjätte termin på utbildningen där vi ska skriva vårt examensarbete som ska handla om barn och ungdomar. Därför är vi intresserade av att intervjua dig.

Syftet med vår uppsats är att undersöka hur placerade ungdomar ser på sig själva och på sin framtid och hur placeringen eventuellt har påverkat denna syn. Vi kommer att ställa frågor kring hur du ser på dig själv och på din framtid, vilka mål du har i livet och hur du ska uppnå dessa mål.

Som deltagande i en intervju är det viktigt att känna till de forskningsetiska principer som vi som forskare har att följa:

- Din medverkan är frivillig och du kan när som helst välja att avbryta intervjun eller säga om det är någon fråga du inte vill svara på.
- Du kommer att vara anonyma i vår uppsats, vilket innebär att ingen obehörig kommer ta del av intervjumaterialet eller veta vem du är eller var du befinner dig. Ditt namn kommer inte finnas med i resultatet utan du kommer att få ett påhittat namn.
- Efter examination och godkännande av vår uppsats kommer röstinspelningar och intervjuutskrifter att förstöras.

Vi räknar med att intervjun kommer ta ungefär 40-60 minuter. Vi kommer spela in intervjun på band, för att inte missa något som du säger. Sedan kommer vi skriva ut det som sägs på banden ord för ord men i uppsatsen kommer dessa utskrifter inte finnas med. I uppsatsen kommer vi endast ha med våra slutsatser av samtliga intervjuer och eventuella citat. Vid citatet kommer det inte stå att det är du som sagt det, utan då använder vi ditt påhittade namn. Om du önskar en stödpersons närvaro vid intervjun går det bra.

Om du vill läsa din intervju när vi skrivit ut den eller hela vår färdiga uppsats är du varmt välkommen till det. Säg då gärna till oss vid intervjutillfället. Vid intervjutillfället ber vi dig även att skriva under en samtyckesblankett för att försäkra oss om att du blivit informerad om syftet med vår studie och att du fått reda på de etiska principer vi har att följa.

Vi kommer även att informera din/dina vårdnadshavare om din medverkan i undersökningen och undersökningens syfte och ämnesområde. Både du och din/dina vårdnadshavare får gärna höra av er till oss eller vår handledare om ni har några frågor eller om det är något ni undrar över.

Sandra Johansson
mail: sazza_j_89@hotmail.com

Handledare Johanna Thulin
Universitetsadjunkt i socialt arbete
mail: johanna.thulin@hkr.se

Linda Eriksson
mail: lindizland@hotmail.com
Med vänliga hälsningar Linda & Sandra

telefon: 044-20 40 33 mail:

Bilaga 2

Hej!

Vi, Linda Eriksson och Sandra Johansson, läser till socionomer vid Kristianstad högskola. Vi är nu inne på vår sjätte termin på utbildningen där vi ska skriva vårt examensarbete som ska handla om barn och ungdomar. Syftet med vår uppsats är att undersöka hur placerade ungdomar ser på sig själva och på sin framtid och hur placeringen eventuellt har påverkat denna syn. Intervjufrågorna kommer att handla om ungdomarnas tankar kring sig själva, sin framtid och deras mål i livet. För att undersöka vårt syfte har vi tänkt att genomföra ett antal kvalitativa intervjuer med intresserade ungdomar. I de fall ungdomen önskar en stödperson närvaro vid intervjun för vi en öppen dialog kring det.

Som deltagande i en intervju är det viktigt att känna till de forskningsetiska principer som vi som forskare har att följa:

- Ungdomarnas medverkan är frivillig och de kan när som helst välja att avbryta intervjun eller avstå att besvara enskilda frågor.
- Ungdomarna kommer att vara anonyma i vår uppsats, vilket innebär att ingen obehörig kommer ta del av intervjumaterialet eller veta vilka de är eller var de befinner sig. Deras namn kommer inte finnas med i resultatet utan de kommer få fingerade namn.
- Efter examination och godkännande av uppsats kommer bandupptagningar och transkriberingar förstöras.

Vi beräknar att tidsåtgången till varje intervju blir omkring 40-60 minuter. Vi kommer spela in intervjuerna på band, för att inte missa något som ungdomarna säger. Vi kommer att skriva ut det som sägs på banden ord för ord men i uppsatsen kommer dessa utskrift inte finnas med. I uppsatsen kommer vi endast ha med våra slutsatser av intervjuerna och några citat. Om ungdomarna vill läsa våra intervjuutskrift eller vår färdiga uppsats går det bra. Om ni är intresserade av att ta del av den färdiga studien är det också välkommet.

Vid intervjutillfället ber vi ungdomen skriva under en samtyckesblankett för att försäkra oss om att denne blivit informerad om syftet med vår studie samt vilka rättigheter denne har. Vi vill även informera de berörda ungdomarnas vårdnadshavare om att en intervju kommer ske med deras ungdom samt vad syftet med vår undersökning är. Vi hoppas att ni som personal på boendet kan vara behjälpliga med den kontakten och vidarebefordra informationsbrevet till vårdnadshavarna. I de fall ungdomen bereds vård hos er enligt LVU önskar vi även att ni förmedlar ett informationsbrev till berörd ungdoms socialsekreterare.

Om ni har några frågor eller undrar över något får ni göra höra av er till oss eller vår handledare.

Sandra Johansson
mail: sazza_j_89@hotmail.com

Handledare Johanna Thulin
Universitetsadjunkt i socialt arbete
mail: johanna.thulin@hkr.se

Linda Eriksson
mail: lindizland@hotmail.com

telefon: 044-20 40 33 mail:

Med vänliga hälsningar Linda & Sandra

Bilaga 3

Hej!

Vi är två studenter vid namn Linda Eriksson och Sandra Johansson som läser till socionomer vid Kristianstad högskola. Vi är nu inne på vår sjätte termin på utbildningen där vi ska skriva vårt examensarbete som ska handla om barn och ungdomar.

Vi vänder oss till dig som vårdnadshavare för ..... då han/hon har anmält sitt intresse till att medverka i vår undersökning som har till syfte att undersöka hur placerade ungdomar ser på sig själva och på sin framtid och hur placeringen eventuellt har påverkat denna syn. Intervjufrågorna kommer att handla om ungdomens tankar kring sig själv, sin framtid och sina mål i livet. Er ungdom kommer bli intervjuad någon gång under v. ....-..... Dessa intervjuer kommer att spelas in på band för att inte missa något ungdomen säger. Bandupptagningarna kommer skrivas ut ord för ord men dessa utskrifter kommer inte finnas med i uppsatsen utan endast våra slutsatser och eventuella citat.

Er ungdom har informerats om undersökningens syfte och frågeområden. De är även informerade om att vi som forskare har forskningsetiska principer enligt följande att arbeta utefter:

- Ungdomarnas medverkan är frivillig och de kan när som helst välja att avbryta intervjun eller avstå att besvara enskilda frågor.
- Ungdomarna kommer att vara anonyma i vår uppsats, vilket innebär att ingen obehörig kommer ta del av intervjumaterialet eller veta vilka de är eller var de befinner sig. Deras namn kommer inte finnas med i resultatet utan de kommer få fingerade namn.
- Efter examination och godkännande av uppsats kommer bandupptagningar och transkriberingar förstöras.

Vid intervjutillfället ber vi ungdomen skriva under en samtyckesblankett för att försäkra oss om att denne blivit informerad om syftet med vår studie samt vilka rättigheter denne har. Vi informerar även ungdomen om att ni mottagit information om undersökningens genomförande.

Vi vore tacksamma om ni meddelar oss att ni tagit del av denna information genom att antingen maila någon av oss eller posta bifogad talong till: Johanna Thulin, Högskolan Kristianstad, 291 88 Kristianstad.

Om ni har några frågor eller undrar över något får ni göra höra av er till oss eller vår handledare.

Sandra Johansson
mail: sazza_j_89@hotmail.com

Handledare Johanna Thulin
Universitetsadjunkt i socialt arbete
mail: johanna.thulin@hkr.se

Linda Eriksson
mail: lindizland@hotmail.com

telefon: 044-20 40 33 mail:

Med vänliga hälsningar Linda & Sandra

Bilaga 4

Blankett till informerat samtycke

Du har tackat ja till att delta som respondent i vårt examensarbete som görs under VT 2012. Vi, Linda Eriksson och Sandra Johansson, läser vår sjätte termin på socionomprogrammet vid Kristianstad högskola.

Syftet med vår uppsats är att undersöka hur placerade ungdomar ser på sig själva och på sin framtid och hur placeringen eventuellt har påverkat denna syn. Vi kommer att ställa frågor kring hur du ser på dig själv och på din framtid, vilka mål du har i livet och hur du ska uppnå dessa mål.

Med dig som respondent kommer en utav oss genomföra en intervju som beräknas ta ungefär 40-60 minuter. Intervjun kommer att spelas in och sedan transkriberas till text av oss. Din medverkan är frivillig och du kan när som helst välja att avbryta intervjun eller säga om det är någon fråga du inte vill svara på. Om du skulle önska att dra tillbaka ditt deltagande i studien måste detta göras senast en vecka innan vi anmäler vår uppsats till examination, närmare bestämt **innan den 18 maj**. Du kommer att vara anonym i vår uppsats, vilket innebär att ingen obehörig kommer ta del av intervjumaterialet eller veta vem du är eller var du befinner dig. Ditt namn kommer inte finnas med i resultatet utan du kommer att få ett påhittat namn. Utifrån våra inspelade intervjuer kommer vi användas oss av och lyfta in citat i uppsatsens resultatdel. Efter examination och examinatorns godkännande av vår uppsats kommer röstinspelningar och intervjuutskrifter att förstöras. Om du vill läsa din intervju när vi skrivit ut den eller hela vår färdiga uppsats efter godkänd examination är du varmt välkommen till det. Uppsatsen kommer även publiceras på webbsidan Diva (<http://www.diva-portal.org/smash/search.jsf>) efter godkännande.

Om du är under 18 år har även din/dina vårdnadshavare informerats om din medverkan i undersökningen och undersökningens syfte och ämnesområde.

För ytterligare information eller synpunkter kan kontakt tas med oss eller vår handledare:

Sandra Johansson
mail: sazza_j_89@hotmail.com

Handledare Johanna Thulin
Universitetsadjunkt i socialt arbete
mail: johanna.thulin@hkr.se

Linda Eriksson
mail: lindizland@hotmail.com

telefon: 044-20 40 33 mail:

Tack för din medverkan!

Jag har tagit del av ovanstående information och samtycker till dess innehåll;

Datum

Ort

Underskrift

Namnförtydligande

Bilaga 5

Frågeschema

1. Hur gammal är du?
2. Hur länge har du varit placerad?
3. Har du varit placerad tidigare?
4. Vill du berätta om du är placerad frivilligt enligt SoL eller med tvång enligt LVU?

5. Skulle du vilja beskriva dig själv?
6. Hur tror du folk i din omgivning skulle beskriva dig?
7. Tankar kring placering innan och efter.
8. Vad har du för mål eller tankar kring framtiden?
9. Beskriv hur du tänker göra för att uppnå dessa mål?
10. Vilka erfarenheter tror du att placeringen har gett eller kommer att ge dig?
11. Vad är viktigt i ditt liv?
12. Delaktighet. Möjlighet att styra och påverka ditt liv.

Är det något mer du vill berätta som du tycker vi missat att fråga eller som vi borde veta?

Bilaga 6

KASAM-formulär

Markera hur du känner i förhållande till de ytterligheter som svaren 1 och 7 motsvarar för varje fråga.

1. När du talar med människor, har du då en känsla av att de inte förstår dig?

1   2   3   4   5   6   7

Har aldrig den känslan

Har alltid den känslan

2. När du har varit tvungen att göra någonting som krävde samarbete med andra, hade du då en känsla av att det...

1   2   3   4   5   6   7

...kommer säkert inte att bli gjort

...kommer säkert att bli gjort

3. Tänk på de människor du kommer i kontakt med dagligen, bortsett från de som står dig närmast. Hur väl känner du de flesta av dem?

1   2   3   4   5   6   7

Tycker att de är främlingar

Känner dem mycket väl

4. Har du en känsla av att du inte riktigt bryr dig om vad som händer runt omkring dig?

1   2   3   4   5   6   7

Mycket sällan eller aldrig

Mycket ofta

5. Har det hänt att du blev överraskad av beteendet hos personer som du trodde du kände väl?

1   2   3   4   5   6   7

Har aldrig hänt

Har ofta hänt

6. Har de hänt att människor du litade på har gjort dig besviken?

1   2   3   4   5   6   7

Har aldrig hänt

Har ofta hänt

7. Livet är...

1   2   3   4   5   6   7

...alltigenom intressant

...fullständigt enahanda

8. Hittills har ditt liv...

1   2   3   4   5   6   7

**...helt saknat mål
och mening**

...genomgående haft
mål och mening

9. Känner du dig orättvist behandlad?

1   2   3   4   5   6   7

Mycket ofta

Sällan eller aldrig

10. De senaste tio åren har ditt liv varit...

1   2   3   4   5   6   7

...fullt av förändringar

...helt förutsägbart

11. De flesta saker du gör i framtiden kommer troligtvis att vara...

1   2   3   4   5   6   7

...helt fascinerande

...fullkomligt urtråkiga

12. Har du en känsla av att du befinner dig i en obekant situation och inte vet vad du ska göra?

1   2   3   4   5   6   7

Mycket ofta

Sällan eller aldrig

13. Vilket påstående beskriver bäst hur du ser på livet?

1   2   3   4   5   6   7

Det går alltid att finna en lösning

Det finns ingen lösning

14. När du tänker på ditt liv, händer det mycket ofta att du...

1   2   3   4   5   6   7

...känner hur härligt det är att leva?

...frågar dig själv varför du finns?

15. När du ställs inför ett svårt problem är lösningen...

1   2   3   4   5   6   7

...alltid förvirrande och svår att finna

...fullständigt solklar

16. Är dina dagliga sysslor en källa till...

1   2   3   4   5   6   7

...glädje och tillfredsställelse?

...smärta och leda?

17. I framtiden kommer ditt liv förmodligen att vara...

1   2   3   4   5   6   7

...fullt av förändringar

...helt förutsägbart

18. När något otrevligt hände tidigare brukade du...

1   2   3   4   5   6   7

...äta det om och om igen

...säga 'Det var det!' och gå vidare

19. Har du ofta mycket motstridiga känslor och tankar?

1   2   3   4   5   6   7

Mycket ofta

Sällan eller aldrig

20. När du gör något som får dig att känna dig väl till mods...

1   2   3   4   5   6   7

...kommer du säkert att fortsätta att känna dig väl till mods

...kommer det säkert att hända något som förstör den goda känslan

21. Händer det ofta att du har känslor inom dig som du helst inte vill känna?

1   2   3   4   5   6   7

Mycket ofta

Sällan eller aldrig

22. Du är inställd på att ditt personliga liv i framtiden kommer att vara...

1   2   3   4   5   6   7

...helt utan mål och mening

...fullt av mål och mening

23. Tror du att det i framtiden alltid kommer att finnas människor som du kan räkna med?

1   2   3   4   5   6   7

Det är du helt säker på

Det tvivlar du på

24. Händer det att du har en känsla av att du inte vet exakt vad som håller på att hända?

1   2   3   4   5   6   7

Mycket ofta

Sällan eller aldrig

25. Även en människa med stark självkänsla kan ibland känna sig som en "olycksfågeln". Hur ofta har du känt det så?

1   2   3   4   5   6   7

Aldrig

Mycket ofta

26. När något hänt, har du vanligtvis funnit att...

1   2   3   4   5   6   7

**...du överdrev eller under-
värderade dess betydelse?**

...du såg saken i dess
rätta proportioner?

27. När du tänker på svårigheter som du troligtvis kommer att möta inom viktiga områden av ditt liv, har du då en känsla av att...

1   2   3   4   5   6   7

**...du alltid kommer att
övervinna svårigheterna?**

...du aldrig kommer att
övervinna svårigheterna?

28. Hur ofta känner du att det inte är någon mening med de saker du gör i ditt dagliga liv?

- 1   2   3   4   5   6   7

Mycket ofta

Sällan eller aldrig

29. Hur ofta har du känslor som du inte är säker på att du kan kontrollera?

- 1   2   3   4   5   6   7

Mycket ofta

Sällan eller aldrig